

SEKTÖRLERLE İLGİLİ 2018 BEKLENTİLERİ

İktisadi Araştırmalar Bölümü
MART 2018

İÇİNDEKİLER

<u>GİRİŞ</u>	3
<u>MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLER</u>	4
<u>TARIM VE HAYVANCILIK</u>	7
<u>MADENCİLİK</u>	8
<u>GIDA ÜRÜNLERİ İMALATI</u>	9
<u>İÇECEKLERİN İMALATI</u>	10
<u>TEKSTİL</u>	11
<u>GİYİM VE KONFEKSİYON</u>	12
<u>DERİ</u>	13
<u>KİMYA</u>	14
<u>İLAÇ</u>	15
<u>PLASTİK VE KAUÇUK ÜRÜNLERİ</u>	16
<u>KAĞIT VE KAĞIT ÜRÜNLERİ</u>	17
<u>CAM, ÇİMENTO VE SERAMİK</u>	18
<u>DEMİR ÇELİK</u>	19
<u>METAL ÜRÜNLER</u>	20
<u>MAKİNE VE TEÇHİZAT</u>	21
<u>BEYAZ EŞYA</u>	22
<u>MOBİLYA</u>	23
<u>OTOMOTİV İMALATI</u>	24
<u>OTOMOTİV TİCARETİ</u>	25
<u>ENERJİ</u>	26
<u>İNŞAAT VE GAYRİMENKUL</u>	29
<u>PERAKENDE</u>	31
<u>LOJİSTİK</u>	33
<u>TURİZM</u>	34
<u>TELEKOMÜNİKASYON</u>	35
<u>ÖZEL HASTANELER</u>	36
<u>GENEL DEĞERLENDİRME</u>	37

GİRİŞ

2017’de küresel ekonomik görünümde uzun bir aranın ardından genele yayılan bir iyileşme yaşanmıştır. Gelişmiş ülkelerdeki ivmelenme dikkat çekerken, gelişmekte olan ülkelerin büyüme performansının da küresel iktisadi faaliyeti desteklediği görülmüştür. Gelişmiş ülkelerde iktisadi faaliyetteki toparlanmanın belirginleşmesi, uygulanmakta olan olağanüstü gevşek para politikalarından çıkış sürecine ilişkin tartışmaları beraberinde getirmekle birlikte söz konusu ülkelerde enflasyonun hedeflerin altında seyretmesi para politikası açısından belirsizlik yaratmıştır. Düşük faiz ortamının sürdüğü bu konjunktürde, küresel ölçekte artan yatırım harcamaları, ticaret hacmi ve sanayi üretimi ile tüketici ve reel sektör güvenindeki iyileşme dünya ekonomisinin toparlanma kaydetmesinde etkili olmuştur.

Çin ekonomisindeki dengelenme süreci ile petrol fiyatlarının seyri de 2017’de yakından takip edilen konular arasında yer almıştır. Arz fazlasına yönelik endişelerin sürmesi nedeniyle petrol üreticisi ülkelerin üretim kesintisi kararının geçerlilik süresini 2017 yılında iki kez uzatması petrol fiyatlarını yukarı yönlü desteklemiştir. Ayrıca, küresel iktisadi faaliyetteki olumlu büyüme performansı da 2017 yılında petrol varil fiyatlarının 60 dolar seviyelerinin üzerine çıkmasında etkili olmuştur. Diğer emtia fiyatları da 2016 yılında yakaladıkları toparlanma eğilimini aralıklarla da olsa sürdürmüştür. Petrol başta olmak üzere emtia fiyatlarında gözlenen yükselişler, emtia ihracatçısı ülke ekonomileri ve uzun süreli düşük enflasyon sorunuyla karşı karşıya olan gelişmiş ülkeler için olumlu bir tablo çizmiştir.

2018 yılında küresel ekonomik aktivitedeki iyileşmenin sürmesi beklenmektedir. Gelişmiş ülke merkez bankalarının önümüzdeki dönemde atacakları adımların hızı ve zamanlaması küresel likidite koşulları açısından büyük önem taşımaktadır. Fed ve ECB’nin enflasyonda kalıcı bir yükseliş eğilimi gözlenene dek para politikalarındaki normalleşme sürecinin ihtiyatlı bir şekilde yönetileceği yönünde sinyal vermesi ve Japonya’da para politikası yaklaşımında kısa vadede önemli bir değişiklik öngörülmemesi, küresel likidite koşullarındaki sıkılaşmanın uzun bir süreye yayılacağını göstermektedir. Bu çerçevede, 2018 yılında yüksek getiri arayışı içindeki uluslararası yatırımcıların gelişmekte olan ülkelere yönelik ilgisinin süreceği tahmin edilmektedir. Diğer taraftan, küresel ölçekte

korumacı politikaların güçlenme ihtimali ve jeopolitik gerilimlerin büyümesi olasılığı göz ardı edilemeyecek risk faktörleri olarak değerlendirilmektedir. Başta petrol olmak üzere emtia fiyatlarının seyri de küresel ekonominin performansı açısından önem taşıyacaktır.

Türkiye ekonomisi 2017 yılının ilk dokuz aylık döneminde yıllık bazda %7,4 oranında güçlü bir büyüme kaydetmiştir. Başta Kredi Garanti Fonu uygulaması olmak üzere 2016 yılının son çeyreğinde ekonomik aktiviteyi desteklemek amacıyla alınan tedbirler bu büyüme performansının yakalanmasında etkin rol oynamıştır. Bu dönemde başlıca ihrac pazarımız olan Avrupa ekonomilerindeki istikrarlı toparlanma ihracat performansına olumlu yansırken, özellikle enerji ve altın ticaretine bağlı olarak ithalat hacminde kaydedilen artışın etkisiyle dış ticaret açığı genişleme eğilimine girmiştir. Ayrıca, enerji maliyetlerindeki artış, gıda fiyatlarındaki oynaklık, iç talepteki canlanma ve döviz sepetindeki yükseliş 2017’de enflasyon görünümünün bozulmasına neden olmuştur. TCMB, enflasyondaki artışı kontrol altına alabilmek amacıyla para politikasında likidite kanalıyla sıkı bir duruş sergilemiştir.

2018 yılında Türkiye ekonomisindeki büyümenin potansiyel büyüme oranı civarında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Ekonomiyi desteklemek amacıyla alınan tedbirlerin ekonomik aktivite üzerindeki olumlu etkisinin azalmakla birlikte sürmesi beklenmekte, büyümenin büyük ölçüde iç talep kaynaklı olacağı öngörülmektedir. AB ülkeleri başta olmak üzere ana ihrac pazarlarımızdaki göreceli olumlu ekonomik görünümün ihracat performansımızı desteklemesi beklenmektedir. Enflasyonun baz etkisi ve iç talepteki normalleşmeye bağlı olarak daha sınırlı oranda artış kaydedeceği düşünülmektedir. Makroekonomik göstergelerdeki iyileşmenin sürmesiyle birlikte Türk lirası üzerindeki baskının bir miktar hafifleyebileceği öngörülmektedir. Bununla birlikte, gelişmiş ülke merkez bankalarının izleyeceği yol haritası paralelinde TCMB’nin atacağı adımlar yakından takip edilecektir.

Sektörlerdeki Gelişmeleri Etkileyen Başlıca Makroekonomik Değişkenler - I

Dünya Ekonomisi	2017 yılında %3,7 oranında gerçekleşen küresel ekonomik büyümenin 2018 yılında %3,9 oranında olacağı tahmin edilmektedir. Bu süreçte, Fed başta olmak üzere diğer gelişmiş ülke merkez bankalarının para politikalarında normalleşme yönünde atacağı adımlar küresel sermaye akımlarını şekillendirecektir.
Euro Alanı Ekonomisi	Uygulanan gevşek para politikalarından destek bulan Euro Alanı ekonomisi 2017'de %2,4 büyümüştür. 2018 yılında büyümenin %2,2 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.
Çin Ekonomisi	Çin'de iktisadi faaliyet 2017 yılında %6,8 ile beklentilerin üzerinde gelişim kaydetmiştir. Uygulanan yapısal reformlar çerçevesinde ülkede dengelenme sürecinin devam edeceği ve 2018 yılında büyümenin %6,6 seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir.
Orta Doğu & Kuzey Afrika (MENA) Ekonomisi	Jeopolitik belirsizliklerin de etkisiyle MENA bölgesinde iktisadi faaliyet son dönemde dalgalı bir performans kaydetmiştir. Yükselen petrol fiyatlarından destek bulması beklenen bölgede büyümenin 2018 yılında hız kazanarak %3,2 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.
BDT Ekonomisi	2017 yılında Bağımsız Devletler Topluluğu'nda (BDT) ekonomik büyüme %2,2 seviyesinde gerçekleşirken, bölgenin en büyük ekonomisi Rusya %1,5 oranında büyümüştür. 2018 yılında bölge ülkelerinin olumlu bir görünüm sunacağı öngörülmektedir.
İç Talep	Türkiye ekonomisi 2017 yılının ilk üç çeyreğinde, tüketim ve yatırım harcamalarını destekleyen politikaların yanı sıra baz etkisiyle birlikte %7,4 oranında büyümüştür. Ekonomiyi desteklemek amacıyla alınan tedbirlerin ekonomik aktivite üzerindeki olumlu etkisinin azalmasıyla birlikte 2018 yılında iç talebin potansiyeline yakın bir performans sergileyeceği düşünülmektedir.
Döviz Kuru Gelişmeleri	TL 2017 yılında dolar ve Euro karşısında önemli ölçüde değer kaybetmiştir. Fed ve ECB'nin para politikalarındaki normalleşme sürecinin ihtiyatlı bir şekilde yönetileceği öngörüsüyle 2018 yılında TL'deki zayıflamanın daha ılımlı olması beklenmektedir. Öte yandan jeopolitik riskler döviz kurları üzerinde yukarı yönlü baskı oluşturmaya devam edecektir.

Sektörlerdeki Gelişmeleri Etkileyen Başlıca Makroekonomik Değişkenler - II

Faiz Oranları

Yukarı yönlü hareketin hız kazandığı enflasyon karşısında TCMB'nin fiyat istikrarına daha çok atıfta bulunduğu görülmektedir. 2018 genelinde enflasyonun çift haneli seviyelere yakın seyredeceği öngörüsü altında yurt içinde faizlerin mevcut seviyelerini koruyacağı değerlendirilmektedir.

Petrol Fiyatları

OPEC önderliğinde alınan üretim kısıntısı kararının ardından 2017 yılında petrol fiyatları %24 yükselmiştir. Petrol fiyatlarındaki artışın 2018 yılında ivme kaybederek sürmesi beklenirken, Türkiye gibi enerji ithalatçısı olan ülkelerin bu durumdan dış ticaret açığı ve enflasyon kanalları aracılığıyla olumsuz etkilenmesi beklenmektedir.

Metal Fiyatları

2017 yılında metal fiyatları yukarı yönlü bir seyir izlemiştir. 2018 yılında arz açığının süreceği bazı metallerde fiyatların artış eğiliminde olacağı tahmin edilmektedir.

Demir Cevheri Fiyatları

Demir cevheri fiyatları 2017 yılında %22,8 oranında artmıştır. Çin kaynaklı talebin önümüzdeki dönemde yatay seyredeceğine dair beklentiler demir cevheri fiyatları üzerindeki baskının hafifleyeceğine işaret etmektedir.

Kauçuk Fiyatları

2017 yılında kauçuk arzının gerilemesi nedeniyle fiyatlar %24,3 oranında yükselmiştir. 2018 yılında ise kauçuk fiyatlarındaki artışın yavaşlayarak devam etmesi beklenmektedir.

Pamuk Fiyatları

2017 yılında %12,2 artan pamuk fiyatlarının, 2018 yılında daha sınırlı oranda yükseleceği düşünülmektedir.

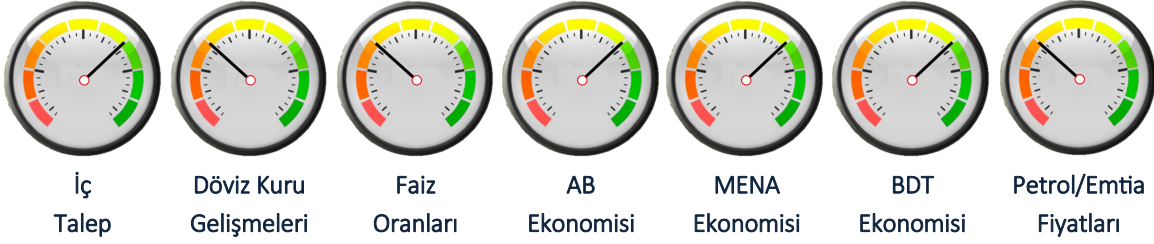
Tarımsal Ürün Fiyatları

2017 yılında yatay seyreden tarımsal ürün fiyatlarının 2018 yılında bu eğilimini koruyacağı tahmin edilmektedir.

Gıda Fiyatları

2018 yılında gıda fiyatlarının yatay seyredeceği öngörülmektedir.

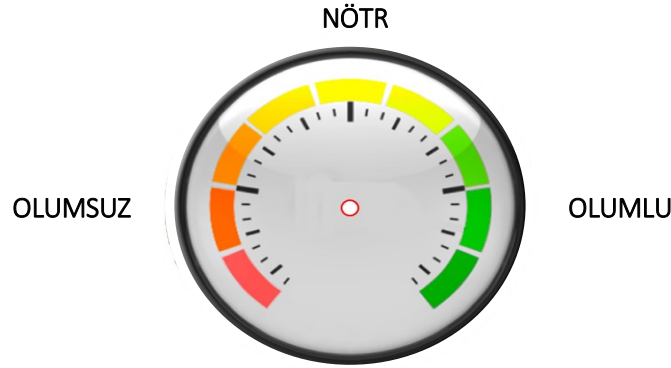
2018'de Makroekonomik Değişkenlerin Türkiye Ekonomisi Üzerinde Beklenen Etkileri

Makroekonomik Değişkenlerin Etkisi

Çalışmamızda, başlıca makroekonomik değişkenlerin sektörler üzerinde önümüzdeki döneme ilişkin olarak beklenen olumlu veya olumsuz etkileri görsel olarak ifade edilmiştir.

Göstergelerin incelenmesinde, belirtilen beklentinin makroekonomik değişkenin kendisi ile değil, bu değişkenin sektöre muhtemel etkisiyle ilgili olduğu dikkate alınmalıdır. Buna ilave olarak, belirli bir makroekonomik değişkenin sektöre etkisinden bahsederken bu etkinin tek bir performans göstergesine özgülünmesinden çok, daha genel bir yaklaşım esas alınmıştır. Bu çerçevede olumlu veya olumsuz yöndeki etkiler; sektörler göre farklılık gösterecek şekilde kârlılıktaki, cirodaki, finansman giderleri ve diğer maliyetlerdeki, pazar gelişmelerindeki etkilere veya bunların bileşimlerine işaret edebilmektedir.

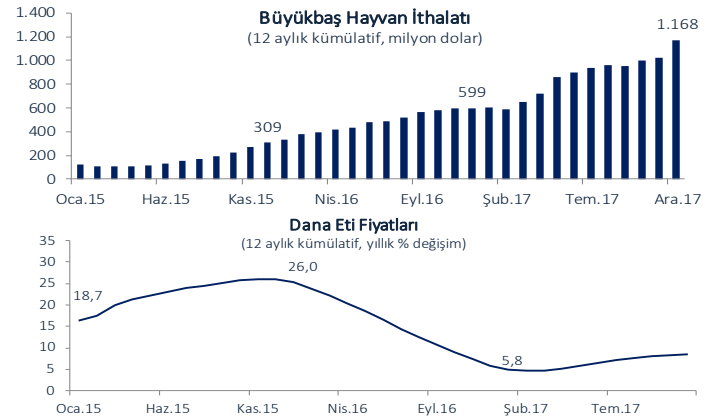
Derecelendirme Sistemi

MEVCUT DURUM	AÇIKLAMA
A+	Mükemmel
A	Çok İyi
A-	İyi
B+	Yeterli
B	Makul
B-	Yakın İzleme
C+	Yetersiz
C	Şüpheli

BEKLENEN GÖRÜNÜM	AÇIKLAMA
Pozitif	Diğer sektörler göre daha olumlu performans göstermesi beklenmektedir.
Durağan	Genel sektörler ortalamasından olumlu veya olumsuz yönde ayrışması beklenmemektedir.
Negatif	Ortalamanın altında performans göstermesi beklenmektedir.

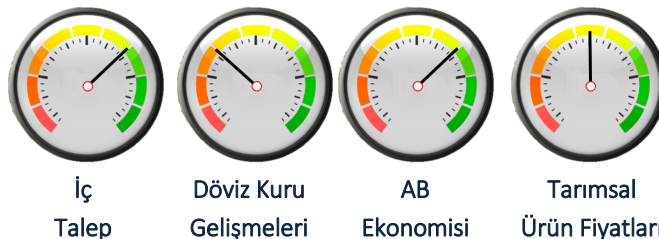
- Dokuz yıllık aradan sonra 2016 yılında ilk kez daralan tarım ve hayvancılık sektöründe sorunlar devam etmektedir. Sektör, 2017'nin ilk 9 aylık döneminde Türkiye ekonomisindeki güçlü büyüme ve baz etkisine rağmen %3,3 ile diğer sektörlerin altında bir gelişim kaydetmiştir.
- 2017'de bitkisel ürünler genelinde rekolte yıllık bazda %4,2 yükselişle 68 milyon tona ulaşmıştır. Rekolte ilk iki sırada yer alan tahıl ve şeker pancarı üretimi sırasıyla %2,4 ve %6,3 artmıştır. Son dönemde, verilen teşviklerle birlikte ilginin arttığı pamukta üretim %16,7 oranında yükselmiştir. 2018 yılı için açıklanan tarımsal destek programında pamuk üreticilerine verilen sübvansiyonların artırılmasının rekolteyi benzer bir şekilde etkilemesi beklenmektedir.
- 2017'de sebze ve meyveler grubunda rekolte %4,9 artmıştır. Rusya ile iyileşme kaydeden ikili ilişkilere rağmen bu durumun tarım ürünleri ihracatına net olarak yansımaması arzı baskılayan bir faktör olarak ön plana çıkmıştır. Bu dönemde, yurt içinde domates rekoltesi %1,2 oranında artmıştır. Turunçgiller grubunda ise, üretimin %11,1'lik yükseliş kaydetmesine karşılık dış satışlar gerilemeyi sürdürmüş, ürünler iç pazara yönlendirilmiştir.
- Dış satışlarının büyük bir kısmını Avrupa Birliği ve Rusya pazarına yapan Türk yaş meyve ve sebze üreticileri, ihracat pazarlarını çeşitlendirmek amacıyla Uzak Doğu ülkelerine yönelme kararı almıştır. Havayolu ile taşınacak olan bu ürünlerin 500 milyon kişilik yeni pazarda yoğun ilgi göreceği değerlendirilmektedir.
- Türkiye'de zeytin üretimi %21,4 yükselerek 2,1 milyon ton ile rekor seviyesinde gerçekleşmiştir. Ayrıca, Akdeniz ülkelerinde yaşanan kuraklık nedeniyle zeytin üretiminin küresel ölçekte gerilemesi Türkiye'nin ihracatını olumlu yönde etkilemiştir. 2017'de Türkiye'nin zeytinyağı ihracatı %188 artışla 200 milyon USD seviyesinde kaydedilmiştir.
- Türkiye'de yağışlar 2017'nin son aylarından itibaren rekor düşük seviyelerde gerçekleşmiştir. Bu durumun, ilkbahar aylarında sürmesi halinde tarımsal kuraklık ve bitkisel üretimde daralma riski gündeme gelecektir.
- Hayvancılık sektöründeki yapısal sorunlar yurt içinde kırmızı et üretiminin 2017'de %4 gerilemesine neden olmuştur. Kırmızı et fiyatlarındaki yükselişin engellenmesi amacıyla ithalata ağırlık verilmesi yerli üreticiler üzerindeki baskıyı artırmıştır. Sektördeki zayıflıkların orta vadede gündemdeki yerini koruması beklenmektedir.
- Kümes hayvanları yetiştiriciliğinde ise iç talebi karşılar nitelikte olan Türkiye, çevre ülkelerde jeopolitik belirsizliklerin hafiflemesiyle birlikte ihracatını artırma imkanı bulmuştur. 2017 yılında ilgili ürün grubunda ihracat %46 yükselişle 527 milyon USD'ye ulaşmıştır. Öte yandan, bu dönemde Türk lirasındaki değer kaybı nedeniyle sektörün üretim maliyetleri yükselmiştir. 2018 yılında maliyetlerdeki artışın daha sınırlı düzeyde kalacağı öngörülmektedir.

Tarım Ürünleri (bin ton)	2016	2017	Değişim (%)
Bitkisel Üretim	65.316	68.061	4,2
Tahıllar	35.281	36.133	2,4
Şeker pancarı	19.593	20.828	6,3
Pamuk	2.100	2.450	16,7
Yağlı tohumlar	2.221	2.413	8,7
Kuru baklagiller	1.080	1.164	7,7
Tütün	74	80	7,8
Diğer	5.041	5.073	0,6
Sebze ve Meyveler	49.239	51.635	4,9
Domates	12.600	12.750	1,2
Turunçgiller	4.293	4.770	11,1
Zeytin	1.730	2.100	21,4
Çay	1.350	1.300	-3,7
Fındık	420	675	60,7
Diğer	28.846	30.040	4,1
Toplam	114.554	119.696	4,5

Kaynak: TÜİK

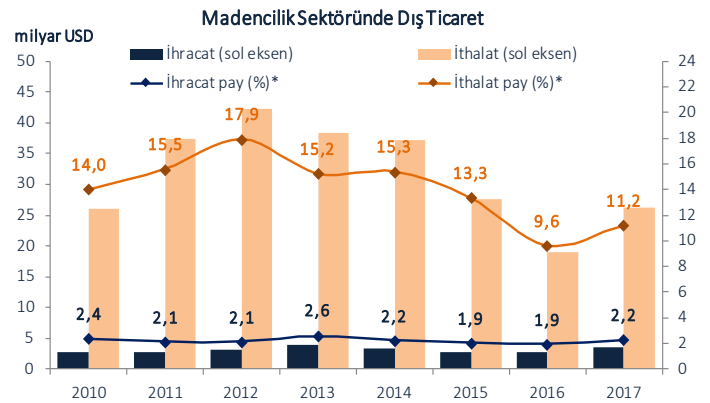
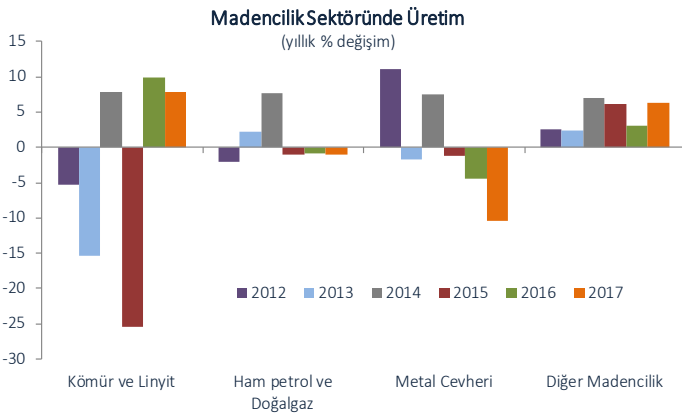
2018'de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

- 2016'da yıllık bazda yaklaşık %1 büyüme kaydeden madencilik sektörü üretimi, 2017 yılında yatay bir seyir izlemiştir. Bu gelişimde metal cevheri madenciliği üretimindeki gerileme etkili olmuştur.
- Sektörün ihracatı 2017 yılında %31,3, ithalatı ise, %37,2 oranında artış kaydetmiştir. Böylece, sektörün dış ticaret açığı %38,1 genişlemiştir. İstanbul Maden ve Metaller İhracatçı Birliği verilerine göre, 2017 yılında ihracatın %47,2'sini doğal taş, %32,3'ünü metal cevherleri ve %20,2'sini endüstriyel mineraller oluşturmuştur. İşlenmemiş ve işlenmiş mermer ihracatının toplam maden ihracatı içindeki payı sırasıyla %25,5 ve %15,8 olarak gerçekleşmiştir.
- Sektörün ihracatı içinde Çin'in payı 2016'daki %49,5 seviyesinden 2017 yılında %47,6'ya gerilemiştir. Çin'de konut sektörü kredilerindeki hızlı artışa karşın alınan önlemlerle büyümenin bir miktar ivme kaybedeceği beklentisi ve ülkedeki doğal taş stokları ihracatçılar tarafından yakından takip edilmektedir. 2022'de Katar'da gerçekleştirilecek Dünya Kupası öncesinde Türk inşaat firmalarının yurt dışı müteahhlik hizmetleri kapsamında ülkeye mermer ihracatının hızlı bir şekilde artacağı öngörülmektedir.
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın Milli Enerji ve Maden Politikası kapsamında arz güvenliği, yerileştirme ve öngörülebilirlik hedeflerine yönelik işlenmiş maden ihracatını destekleyen ve sektöre katma değer sağlayan bir

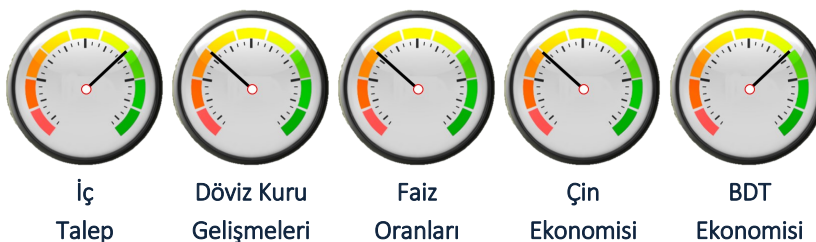
madencilik modelinin hayata geçirilmesi ve cari açığın düşürülmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda Şubat 2017'de Çayırhan linyit sahası için yapılan ilk ihalenin sonuçları, önümüzdeki dönemde yerli kömür ihalelerine yatırımcı ilgisinin canlı kalacağına işaret etmektedir.

- Mayıs 2017'de şehir içlerinde birbirine yakın/birleşik maden ocaklarının ruhsatlarının iş güvenliği ve çevre riski nedeniyle birleştirilmesini içeren düzenleme, sektörde ruhsat güvenliğine yönelik endişe yaratmıştır. Kasım ayında Maden Güvenlik Kurumu ile madencilik sektörü denetimine standart getirildiği açıklanmış, madenlerin risk grubuna göre yılda kaç defa denetleneceği kararlaştırılmıştır. İş süreçlerinin kolaylaştırılması için Maden Koordinasyon Kurulu'nun kurulması ve e-maden süreci gibi düzenlemeler, sektörde yasal işlem sürelerinin kısaltılacağına yönelik beklentileri desteklemektedir.
- Madencilik sektörü 2017 yılında 3,5 milyar USD olan ihracatını 2018'de 6 milyar USD ve 2023'de 15 milyar USD'ye ulaştırmayı hedeflemektedir. Metal madenlerinde ihracatın emtia fiyatlarının seyrine bağlı şekilleneceği öngörülmüşken, yurt içinde yerli elektrikli otomobil üretimi çalışmalarının nikel ve kobalt madenciliğini öne çıkaracağı düşünülmektedir. Ayrıca, yerli kömürle çalışan santrallere yönelik elektrik alım garantisi ve kapasite mekanizması gibi düzenlemelerin termik santral yatırımı yoluyla linyit üretimini destekleyeceği tahmin edilmektedir.

Kaynak: TÜİK (*) Sektörün Türkiye'nin toplam ihracat ve ithalatı içerisindeki payını göstermektedir.

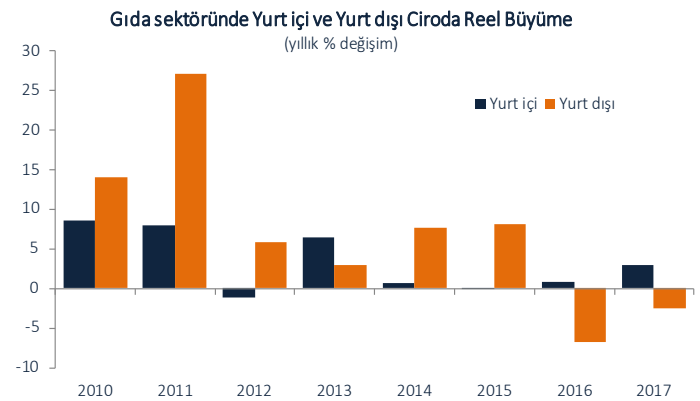
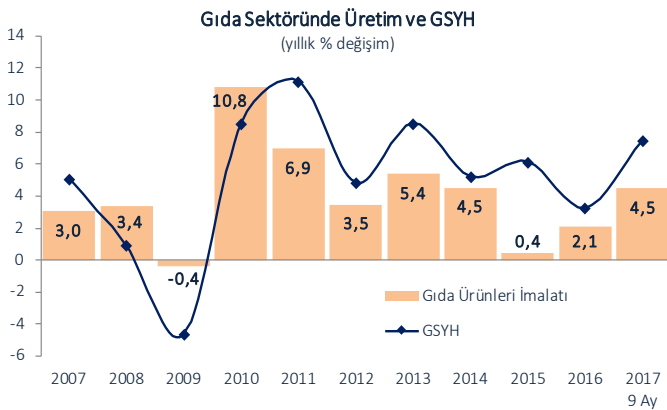
2018'de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

- 2016 yılında %2,1 oranında artış kaydeden gıda ürünleri üretimi 2017'de %5 büyümüştür. Sektörün üretimi büyük ölçüde ekonomik aktiviteye paralel seyretmektedir.
- 2017'nin ilk üç çeyreğinde tarımsal GSYH'nin cari fiyatlarla %13,8 artış kaydetmesi, gıda ürünleri üretimine olumlu yansımıştır. Gıda ve içecekler sektörünün tüketici güveni ve ihracattaki toparlanmayla birlikte 2018 yılında %5-7 büyüyeceği öngörülmektedir.
- Gıda ürünleri imalatı sektöründe yurt içi satışların payı %83 civarındadır. 2017 yılında yurt içinde ekonomik aktivitenin olumlu seyri, genç nüfus ve göçmen sayısındaki artış, turizm sektöründe gözlenen toparlanma ve organize gıda perakendecilerinin yaygınlaşması, gıda pazarının olumlu performansında etkili olmuştur. Sektörün 2015 ve 2016 yıllarında Ortadoğu'da yaşanan jeopolitik gerilimlerin etkisiyle yıllık bazda gerileyen ihracatı 2017'de yıllık bazda %6,4 yükselmiştir.
- TÜFE sepetinde %20,1 ile en yüksek paya sahip olan gıda ürünleri tüketici fiyatları üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. 2017 yılı içerisinde %16,9'a kadar yükselen gıda enflasyondaki sert yükselişle mücadele kapsamında canlı hayvan, kırmızı et, tahıl, bakliyat, bazı sebzeler ve hayvan yemi ithalatında gümrük vergileri düşürülmüş ya da sıfırlanmıştır. Bununla birlikte, Türkiye'nin gıda ithalatının yaklaşık %80'inin Dahilde İşleme Rejimi kapsamında geri ihrac edilmesi nedeniyle gümrük vergisi indirimlerinin yurt içindeki fiyatlara olumlu etkisinin kaydedilemediği

düşünülmektedir. 1 Şubat 2018 itibarıyla çiğ sütün referans fiyatında yapılan artışın gıda enflasyonunu yukarı yönlü baskılamaya devam edeceği değerlendirilmektedir.

- 2017 yılında yağışların beklentilerin altında kalmasının yanı sıra döviz kuru ve petrol fiyatlarındaki artışla birlikte gıda üreticilerinin girdi maliyetleri yükselmiştir. Sektörde finansman giderlerinin %91'inin kısa vadeli olması TCMB'nin para politikasında sıkı görünümü sürdürdüğü bir konjunktürde sektörün finansman maliyetlerini arttırmak üzere bir risk olarak öne çıkarken, döviz borçluluğunun görece yüksek seviyesi nedeniyle önümüzdeki dönemde kurda yaşanacak dalgalanmalar sektör kârlılığını olumsuz etkileyebilecektir.
- AB ile Gümrük Birliği'nin yenilenmesine ilişkin belirsizlik sürerken, %19,4 payla sektörün ana ihrac pazarı olan Irak'ta büyümenin toparlanacağı ve TL'deki değer kaybının süreceği öngörüsünün 2018 yılında ihracatı destekleyebileceği düşünülmektedir. Öte yandan, Suriye ve Irak'taki jeopolitik riskler ihracatı baskılayabilecek unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Kaynak: TÜİK

2018'de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

İç
Talep

Döviz Kuru
Gelişmeleri

Faiz
Oranları

AB
Ekonomisi

MENA
Ekonomisi

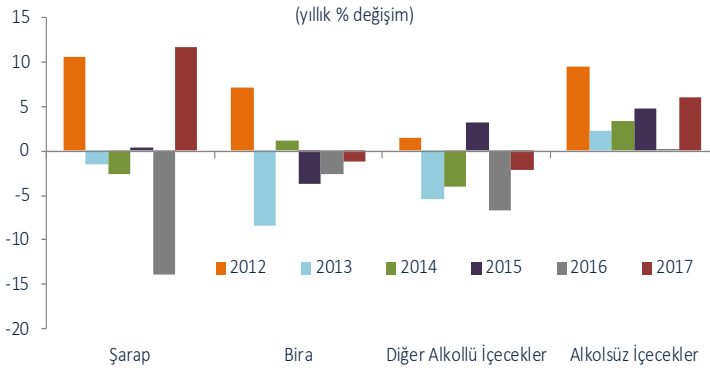
Gıda Emtia
Fiyatları

- 2016 yılında turizm sektöründeki olumsuz görünümün etkisiyle %1,5 oranında daralan içecek sektörü, ekonomik aktivite ve turizmdeki toparlanmayla birlikte 2017'de %3,3 büyümüştür. Sektörün 2016'da reel bazda daralan yurt içi cirosu 2017 yılında %6,5 artmıştır.
- Alkolsüz içecek üretimi 2017'de %6,1 oranında artış kaydetmiştir. Canlı ekonomik aktivitenin etkisiyle alkolsüz içeceklere yönelik talep 2017'de ivme kazanmıştır. Gazlı içecek ve ambalajlı suya nazaran gazsız içecek ve soğuk çay pazarı daha hızlı bir büyüme kaydetmiştir.
- Türkiye'de artan şehirleşmeyle birlikte kişi başı ambalajlı su tüketimi yıllara göre yükselmektedir. 2017 yılında sıcaklıkların mevsim normallerinin üzerinde seyretmesi, ambalajlı su talebini de desteklemiştir. Yüksek nakliye bedeli nedeniyle düşük bir kâr marjına sahip olan sektörde kapasite kullanım oranı da düşük seyretmektedir.
- 2016'da yıllık bazda çift haneli düşüş kaydeden şarap üretimi 2017 yılında %11,7 oranında artmıştır. Bira ve diğer alkollü içecekler üretimindeki küçülme trendi 2017'de de devam etmiştir. Vergi oranları Ocak ve Temmuz aylarında yeniden değerlendirilmesine tabi tutulan alkollü içeceklerde artan fiyatlar marketlerde satılan etil alkol ile kayıt dışı alkollü içecek üretimini beraberinde getirmiş, Aralık 2017'de çıkarılan bir düzenlemeyle marketlerde satılan etil alkolün içeriğine katkı maddesi eklenmeye başlanmıştır.
- Net ithalatçı bir sektör olan içecekler sektöründe 2017'de

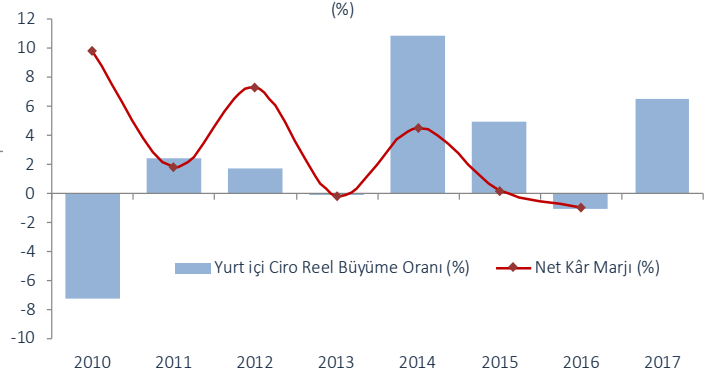
ihracat %12,3 artış kaydederken, ithalat %37,4 oranında büyümüştür. Sektörde bira ithalatının alkollü içecek ithalatı içindeki payı yıllara göre artarak 2017'de %65,6'ya kadar yükselirken, alkolsüz içeceklerin toplam içecek ihracatı içindeki payı %68,3'e ulaşmıştır.

- Sektördeki firmaların Rusya, Kazakistan, Pakistan ve Irak gibi komşu ülkelerde de üretim tesisleri bulunmaktadır. Rusya'da alkol tüketimini azaltmak için 2017 yılının Ocak ayında 1,5 litre ve üzeri, Temmuz'da ise tüm pet şişelerde alkol satışının yasaklanması ülkede faaliyet gösteren firmaların cirolarını olumsuz yönde etkilemiştir.
- 2017'de faizler ve döviz kurundaki artış nedeniyle sektörün toplam finansman giderleri içerisinde kısa vadeli giderlerin payını azaltıp, uzun vadeli banka kredisi ve tahvil ihracına odaklandığı gözlenmiştir. 2017'de şeker fiyatlarının yanı sıra petrol fiyatları ve döviz kurundaki artışa bağlı olarak girdi maliyetlerinin yükselmesi, sektör kârlılığını olumsuz yönde etkilemiştir. Çin'de arz kesintilerine bağlı olarak 2018'de alüminyum fiyatlarında beklenen yükselişin ambalaj maliyetlerini artıracacağı öngörülmektedir.
- Ocak 2018 itibarıyla meyve suyunun yanı sıra mineral ve gazlı su ile sade gazozla ilk kez %10 oranında ÖTV getirilmiştir. 2018 yılında alkolsüz içecekler sektöründe iç talebin bir miktar ivme kaybetmekle birlikte pozitif bir büyüme sergilemesi; alkollü içeceklerde ise, talebin turizm sektöründeki toparlanmayla birlikte daha olumlu bir tablo çizmesi beklenmektedir.

İçecekler Sektöründe Üretim
(yıllık % değişim)

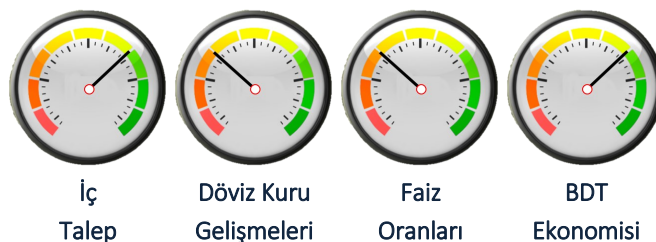

Yurt İçi Ciro Reel Büyüme Oranı ve Net Kâr Marjı
(%)

Kaynak: TÜİK, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

2018'de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

- Tekstil sektöründe son yıllarda dalgalı bir görünüm sergileyen üretim 2016'nın ikinci yarısında toparlanma eğilimine girmiş, yurt içinde artan tüketim iştahı ve ihracattaki güçlü seyir paralelinde 2017'de bir önceki yıla göre %4,2 yükselmiştir.
- 2017'de sektörün ihracatı bir önceki yıla göre %3,3 artmıştır. Bu dönemde en büyük ihrac pazarı toplamdan aldığı %8,7'lik pay ile ABD olurken, bu ülkeyi Almanya ve İtalya izlemiştir. Son dönemde öne çıkan diğer pazarlar arasında Bulgaristan, Suudi Arabistan ve İran yer almaktadır.
- Gerek üretimin yurt içinde yetersiz olması, gerekse yerli pamuğun kalitesinin tekstil ve hazır giyim sektörünün ihtiyacını tam olarak karşılayamaması sebebiyle sektörde ithal pamuk kullanım oranı yüksektir.
- Öte yandan, 2016/2017 sezonunda yerli pamuk üretimi verilen teşviklerle bir önceki yıla göre %15 artmıştır. 2017/2018 döneminde de artması beklenen rekolte ile birlikte pamuk ithalatının bir miktar gerileyeceği tahmin edilmektedir. Bu sayede, döviz kuru dalgalanmalarından ve emtia fiyatlarındaki artışlardan önemli ölçüde etkilenen girdi maliyetleri üzerindeki yukarı yönlü baskının kısmen dengelenmesi beklenmektedir.
- Tekstil sektöründe büyümenin 2018'de hızlanacağı ve %80'in üzerine çıkan KKO paralelinde yeni yatırımların artacağı tahmin edilmektedir. Sektörde kapasite kullanım

oranı (KKO) 2017 yılsonu itibarıyla yaklaşık son 3,5 yılın en yüksek seviyesinde gerçekleşmiştir.

- Başta Avrupa olmak üzere Rusya ve Orta Doğu pazarındaki toparlanmanın sektörün ihracatını 2018'de olumlu etkilemeye devam edeceği düşünülmektedir.
- Ayrıca, son dönemde potansiyel pazarlar arasında öne çıkan Afrika'da Türk firmalarının fabrika yatırımlarının hızlanacağı öngörülmektedir.
- Bununla birlikte, özellikle Osmanbey ve Merter gibi bölgelerde ticaret yapmakta olan KOBİ niteliğindeki firmaların, finansman maliyetlerindeki yükselişten olumsuz etkilenebileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, son dönemde yabancı ziyaretçi profilinin ortalama alışveriş tutarı Avrupalılara göre daha düşük olan Orta Doğulu ziyaretçiler lehine değişmesinin de satışlarda beklenen canlanmayı geciktireceği tahmin edilmektedir.
- Sanayide teknolojinin giderek artan etkisi paralelinde, sektörde geleneksel ürünlerden teknik tekstillere geçişin önemi artmaktadır.
- Bu çerçevede, önümüzdeki dönemde, üretimde katma değeri ve dış pazarlarda rekabet gücünü artırmak amacıyla Ar-Ge, inovasyon ve markalaşmaya daha fazla yatırım yapılması beklenmektedir.

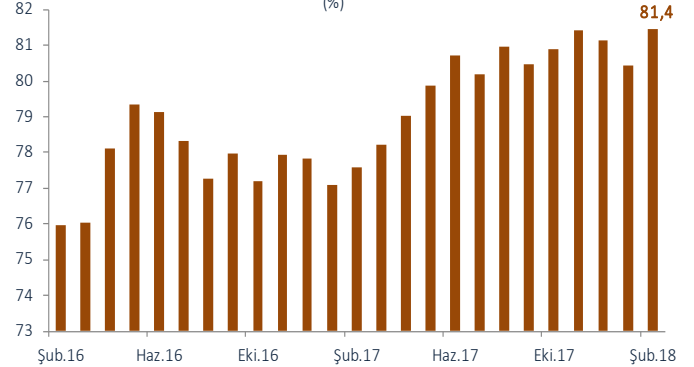
Tekstil Sektöründe Üretim

(Mevsim ve Takvim Etkisinden Arındırılmış, 2014=100)

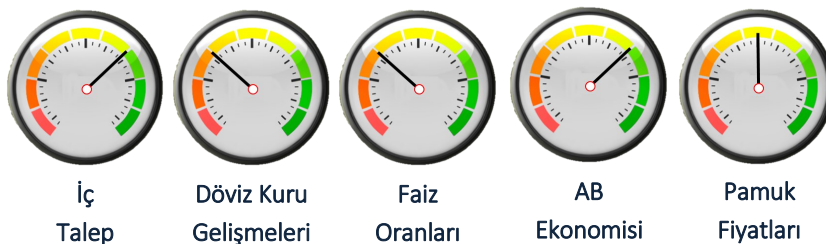
Tekstil Sektöründe KKO

(%)

Kaynak: TCMB, TÜİK

2018'de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

- 2017'de ağırlıklı olarak bir önceki yılki kayıplarını telafi etmeye odaklanan hazır giyim sektöründe üretim yıllık bazda %1,8 artmıştır. Bu gelişimde, kamunun ekonomik aktiviteyi destekleyici önemleri paralelinde güçlü seyreden yurt içi talep ve ihraç pazarlarındaki olumlu seyir etkili olmuştur.
- Hazır giyim sektörü, imalat sanayii içinde ihracat geliri en fazla olan ve en yüksek net döviz girdisi sağlayan sektörlerden biridir. Buna karşılık, 2014-2017 döneminde değer bazında net ihracatın yerinde saydığı görülmektedir.
- Almanya ve İngiltere başta olmak üzere AB pazarı %70'lik payla hazır giyim ihracatında lider konumunu sürdürmektedir. Öte yandan, bu pazarda rekabet giderek artmakta, Portekiz ve Yunanistan kaliteli üretim ve coğrafi yakınlık gibi özellikler bakımından Türkiye için en büyük rakipler olarak görülmektedir. Ayrıca, son yıllarda Türkiye'nin içinde bulunduğu bölgede artan jeopolitik riskler ve güvenlik endişeleri sebebiyle bazı Avrupalı alıcıların kaybedilme riskine dikkat çekilmektedir. Bu durum fiyatlar ve dolayısıyla kâr marjı üzerinde baskı yaratmaktadır. Buna ek olarak, Avrupalı ve Japon üreticilerin Rusya'da hazır giyim üretimine yönelik yatırımlarının, önümüzdeki dönemde Rusya pazarındaki rekabeti de artıracığı düşünülmektedir.
- 2017'de alternatif pazarlar arasında öne çıkan Irak'a yönelik ihracatın 2018'de artmaya devam edeceği düşünülmektedir. Son dönemde yükselen bir diğer pazar

olan İran'ın da yerli üreticiler için özellikle bebek ve çocuk giyim alanında önemli bir ihracat potansiyeli taşıdığı ifade edilmektedir. Türk tekstil ve hazır giyim ürünlerinin kalite bakımından Çinli rakiplerine göre daha fazla tercih edilmesinin, bu pazarda hedeflenen büyümeyi desteklemesi beklenmektedir.

- İthal hammadde üzerindeki vergiler ile son dönemde döviz kurlarında yaşanan dalgalanma, hazır giyim sektörünün rekabet gücünü olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörlerdir. Ayrıca, döviz kurlarındaki dalgalanma tekstil, hazır giyim ve deri sektörü genelinde öngörülebilirliği azaltarak fiyatlamada sıkıntı yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu durum satış ve kârlılık üzerinde de baskı oluşturmaktadır. Diğer taraftan, 2018'de yerli pamuk üretimi ve tüketiminde artış beklentisi paralelinde üretim maliyetleri üzerindeki artış baskısının bir miktar hafifleyeceği öngörülmektedir.
- Önümüzdeki yıllarda uluslararası pazarlarda rekabetin daha da artacağı ve bu süreçte bilgi ve teknoloji yatırımlarının gerek üretimde gerekse pazarlama, satış, markalaşma alanlarında fark yaratacağı tahmin edilmektedir. Bu çerçevede, sektörün kalite, tasarım ve marka yatırımlarına ağırlık vereceği tahmin edilmektedir. Ayrıca, e-ticaretteki hızlı büyümenin hazır giyim perakendeciliğine ve dolayısıyla üretime canlılık kazandırması beklenmektedir.

Hazır Giyim Sektöründe Üretim

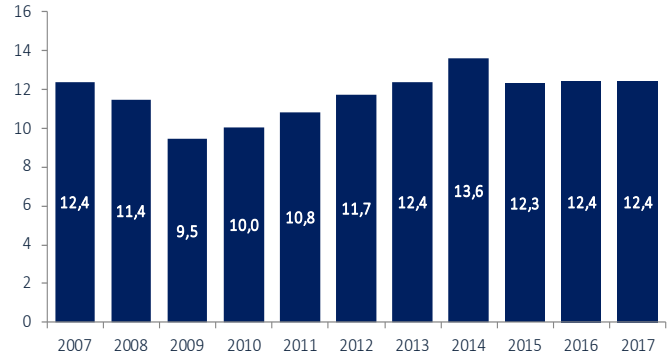
(Mevsim ve Takvim Etkisinden Anndırılmış, 2014=100)

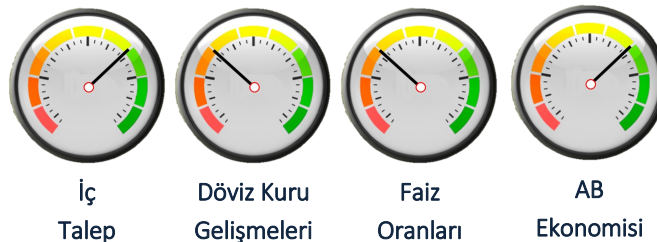
Kaynak: TÜİK

Hazır Giyim Sektöründe Net İhracat

(milyar USD)

2018'de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

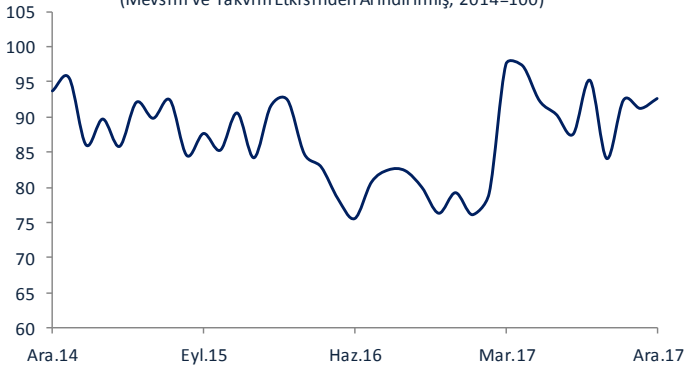
- Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış serilere göre, deri sektöründe üretim 2014 başından bu yana azalan bir seyir izlemiştir. 2016'nın ilk yarısında derinleşen üretim kaybı 2017 başında toparlanmış, böylece, yıl genelinde önceki yıla göre %10,5 artış kaydetmiştir. İhraç pazarlarında devam eden toparlanma ve ayakkabı ihracatındaki olumlu seyir bu gelişimde önemli rol oynamıştır.
- Toplam satışlarının yaklaşık %25'ini ihraç eden sektörün başlıca ihraç pazarları Rusya, AB ve Orta Doğu ülkeleridir. 2017 yılsonu itibarıyla sektörün ihracatından Irak %8,9, Almanya %7,4 ve Rusya %7,2 pay almıştır.
- 2017'de deri sektörünün ihracatı bir önceki yıla göre %10 artmıştır. Bu dönemde, sorunların çözülmesiyle Rusya pazarında toparlanma gözlenirken, bu ülkeye yapılan ihracat 1,5 kat artmıştır. Geleneksel pazarların yanı sıra ABD başta olmak üzere potansiyel pazarlara yönelik ihracatta da olumlu bir seyir izlenmiştir. Ayrıca birim ihraç fiyatlarının artması, yaratılan katma değer bakımından güçlü bir görünüme işaret etmiştir.
- Alt sektörler bazında incelendiğinde, 2017 itibarıyla derinin tabaklanması ile sektörün ihracatının yaklaşık yarısını oluşturan ayakkabı gruplarında net ihracat pozitif olurken, bavul ve el çantası grubunda negatif seyir devam etmiştir.
- Turizmde yaşanan görece toparlanma, 2017 yılında Ege ve Akdeniz bölgelerinde yabancılara yönelik satışları olumlu yönde etkilemiştir. Diğer taraftan, yabancı ziyaretçiler

çinde Avrupalıların payının azalması, toplam harcama tutarının azalmasına ve dolayısıyla turizm sektöründen kaynaklanan söz konusu olumlu etkinin sınırlı kalmasına neden olmuştur.

- Türk deri sektörü yurt içinde hayvan sayısının yetersiz olması nedeniyle hammadde ithalata bağımlıdır. Bu durum sektörün döviz kurundaki gelişmelere karşı duyarlılığını artırmaktadır.
- 2018'de AB pazarındaki toparlanmanın devam etmesi, Rusya ile düzelen ilişkiler ve enerji fiyatlarındaki artışın Orta Doğu ülkeleri kaynaklı talebi desteklemesi paralelinde sektörün ihracatının artmaya devam edeceği öngörülmektedir. Ayrıca, başta ayakkabı olmak üzere deri ürünleri ihracatında potansiyel pazar olarak öne çıkan Afrika'ya yönelimin artacağı düşünülmektedir.
- Konjonktürel faktörler dışarıda bırakıldığında, uzun yıllar üretimde ithalata, ihracatta ise büyük ölçüde tek pazara bağımlılık ve küresel pazarda artan rekabet gibi sorunlarla karşı karşıya kalan sektörün, son dönemde toparlanma sinyalleri verdiği dikkat çekmektedir. Kaliteli üretimi ve avantajlı coğrafi konumu ile öne çıkan deri sektörünün artan markalaşma ve tanıtım çalışmaları ile pazar çeşitlendirmesi paralelinde orta vadede büyüme potansiyelini artırabileceği düşünülmektedir.

Deri Sektöründe Üretim

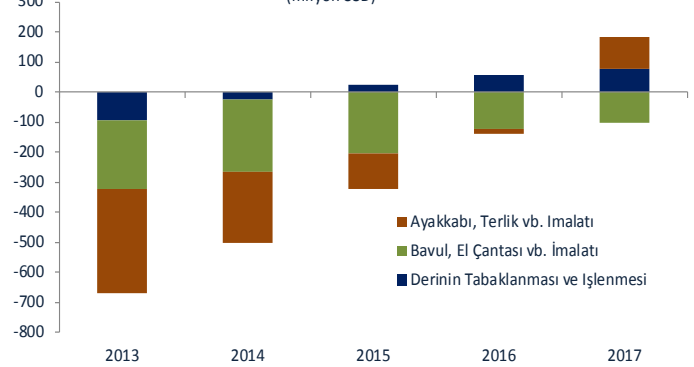
(Mevsim ve Takvim Etkisinden Arındırılmış, 2014=100)

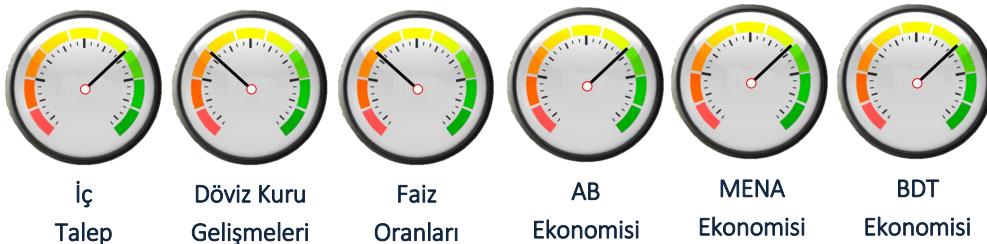
Kaynak: TÜİK

Deri Sektöründe Net İhracat

(milyon USD)

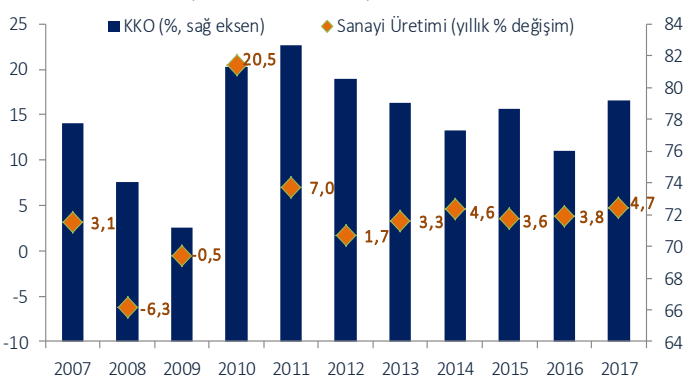
2018'de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

- Kimya sektöründe üretimin yaklaşık %30'u doğrudan nihai kullanıcıya ulaşırken, %70'i diğer sektörlerde hammadde ve ara malı olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla, sektör ekonomik aktivite ve girdi sağladığı diğer sektörlerin performansından önemli ölçüde etkilenmektedir. 2017 yılında iç talep ve sanayi üretiminde kaydedilen toparlanma kimya sektörüne de olumlu yansımıştır.
- 2017'de kimya sektöründe sanayi üretim bir önceki yıla göre iyileşme kaydederek %4,7 oranında artmıştır. Bu dönemde, sektörün yıllık ortalama kapasite kullanım oranı da 3,2 puan yükselerek %79,2 düzeyinde gerçekleşmiştir.
- Alt sektörler bazında incelendiğinde üretimde en fazla artışın (%12,2) içinde patlayıcı, tutkal ve uçucu yağların yer aldığı diğer kimyasal ürünlerin imalatında gerçekleştiği görülmektedir. Bu dönemde boya, vernik imalatı, haşere ilaçları imalatı ve temel kimyasal maddelerin imalatı sırasıyla %6,6, %5,4 ve %4,1 oranında artarken, sabun, deterjan ve temizlik maddeleri imalatı %1 civarında azalmıştır.
- 2017 yılında dış talep koşullarının olumlu seyri sektörün ihracat performansını artırırken, üretimde yüksek dışa bağımlılık nedeniyle ithalat da yüksek seyretmiştir. 2016'ya kıyasla ihracat %15,1, ithalat %5,2 oranında artış kaydetmiştir. Kimya sektörü yıl toplamında 7 milyar USD'lik ürün ihraç ederken, 28,4 milyar USD'lik ithalat yapmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı yıl genelinde %24 civarında yatay seyretmiştir.

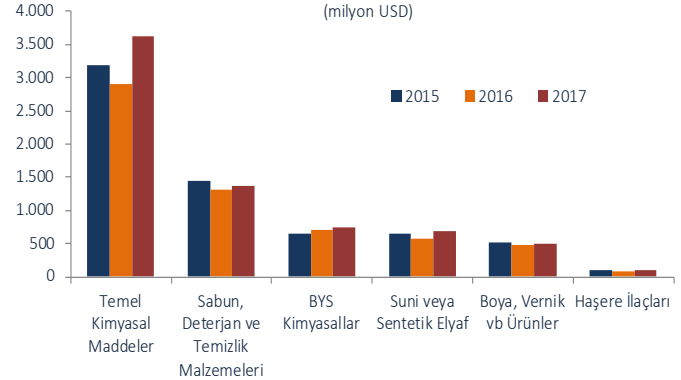
- 2017'de sektörün en büyük ihraç pazarları İran, İtalya, Irak, Çin ve Mısır olmuştur. Söz konusu 5 ülkenin sektör ihracatındaki payı %27 düzeyindedir. İkili ilişkilerdeki sorunlar nedeniyle son yıllarda zayıf bir performans sergileyen Rusya'ya yönelik ihracat, ilişkilerdeki normalleşme paralelinde 2017 yılında hızlı toparlanmıştır. Bu ülkeye ihracat %39,3 artmıştır.
- 2017'de en fazla Almanya, Çin, Suudi Arabistan, Güney Kore ve Fransa'dan kimyasal ürün ithal edilmiştir.
- 2018 yılında dış talep koşullarında önemli bir bozulma beklenmezken, iç talepte nispi bir ivme kaybı öngörülmektedir. Bu çerçevede, sektörün imalat sanayiinin genel seyrine paralel bir hareket sergilemesi beklenmektedir.
- Hammaddede yüksek ithalat bağımlılığı sektörün döviz kurundaki yükselişlere ve ana girdi olarak kullanılan petrol ürünü fiyatlarına duyarlılığının yüksek olmasına yol açmaktadır.
- Sektörde çevre mevzuatı başta olmak üzere uyulması gereken standartlar ve düzenlemeler önemli maliyetler yaratmaktadır. Ağırlıklı olarak KOBİ'lerin faaliyet gösterdiği sektör en fazla AR-GE harcaması yapılan 7. imalat sektörü konumundadır.

Kimya Sektöründe Sanayi Üretimi ve KKO

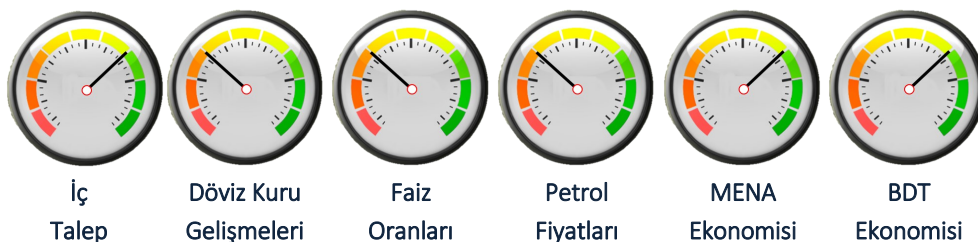

Kaynak: TCMB, TÜİK

Alt Sektörler İtibarıyla İhracat

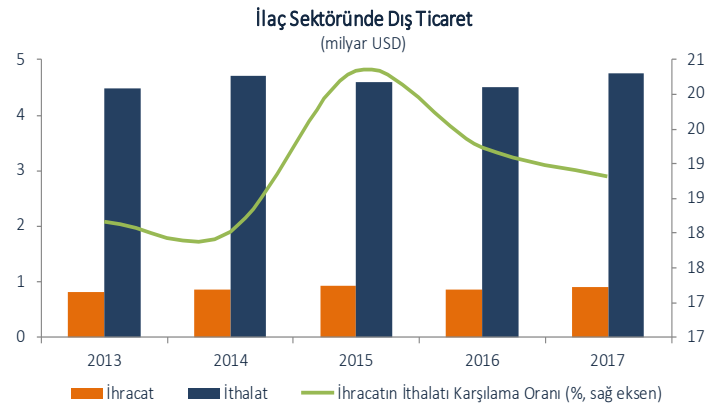
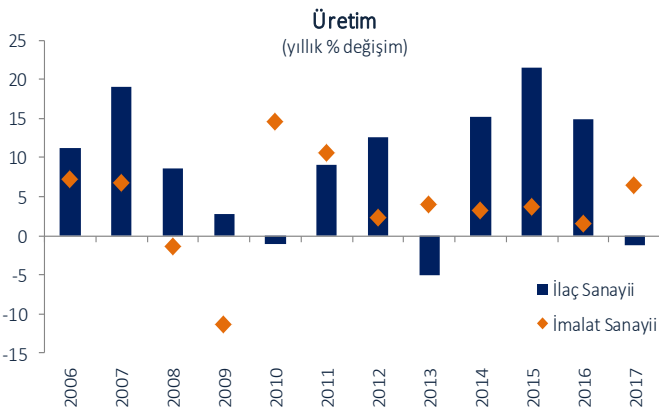
2018'de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

- İlaç sektörü, yüksek katma değer yaratan ve rekabetin yoğun olduğu stratejik sektörler arasındadır. Türkiye’de sektör dünyadaki yapılanmanın aksine çok sayıda firmanın faaliyet gösterdiği parçalanmış bir görünüme sahiptir.
- 2017 yılında temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin üretimi %1 azalmıştır. Ortalama kapasite kullanım oranı bir önceki yıla kıyasla 3,5 puan gerileyerek %69,9 düzeyine inmiştir. Bu durum üretimin çok hızlı arttığı 2016 yılının yarattığı baz etkisinden kaynaklanmıştır.
- Eşdeğer ilaç üretiminin ağırlıkta olması nedeniyle sektörün ihracatı ithalatının oldukça altında bulunmaktadır. 2017 yılında 4,8 milyar USD tutarında ilaç ithal edilirken, 893 milyon USD tutarında ilaç ihraç edilmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı %18,8 düzeyinde gerçekleşmiştir.
- İlaç pazarında kutu bazında yurt içinde imal edilen ilaçlar %77 pay ile hâkim durumdayken, değer bazında ithal ilaçların payı %57 düzeyindedir. Bu durum ithal edilen referans ilaçların katma değerinin ve fiyatının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.
- Sektörün en önemli alıcısı olan kamuda tasarruf amacıyla yapılan düzenlemeler fiyatlar üzerinde baskı yaratmakta, üretici firmaların kâr marjlarını olumsuz etkilemektedir. Mevzuata göre mevcut yılın ilaç fiyatları bir önceki yılın ortalama euro kurunun %70’i baz alınarak belirlenmektedir. Ancak, EUR/TL’de 2017’de gözlenen hızlı artışın ilaç fiyatlarına yansıtılmaması amacıyla 2018 yılı için fiyatlardaki artış oranını %15 ile sınırlayan ek bir düzenleme

yapılmasının firmaların kâr marjını baskılayabileceği değerlendirilmektedir.

- Sektörde faaliyet gösteren bazı firmalar kâr marjlarındaki oynaklığı azaltmak için son yıllarda reçetesiz ilaç pazarına yönelmektedir. Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu’nun 2017 sonunda reçetesiz olarak satılabileceğine karar verilen ilaçlara dair bir ek liste yayınlanmasının ardından bu eğilimin 2018 yılında da devam edeceği düşünülmektedir.
- Türkiye, üretimin olabildiğince yerli hale getirilmesi ve bu alanlardaki teknolojilere sahip olunması yönünde bir program uygulamaktadır. Bu çerçevede, başta eşdeğerleri bulunan ancak yerli üretimi olmadığı için ithal edilen ilaçlar olmak üzere Türkiye’de üretimi yapılmayan bazı ilaçlar SGK alım sisteminden çıkarılmaktadır.
- Sektörün eşdeğer ilaç üretiminden referans ilaç üretir konuma gelerek dış piyasada rekabet gücünü artırması için AR-GE faaliyetlerine ağırlık vermesi önem arz etmektedir.
- Son yıllarda sektöre yönelik yatırımların stratejik olarak değerlendirilerek teşvik edilmesi, biyoteknolojik ilaç geliştirilmesine ve üretimine yönelik yatırımlar ve özel sektör-üniversite işbirliği ile geliştirilen projeler sektörde büyümenin sürdürülebilir olabileceğine işaret etmektedir.
- Nüfustaki artış ve yaşlanma eğilimi, ortalama yaşam süresinin uzaması, artan refah düzeyi ve sağlıklı yaşama yönelik farkındalığın artışı gibi faktörler dikkate alındığında, ilaç sektörünün orta vadede ilaç tüketimindeki artışa bağlı olarak büyümeye devam etmesi beklenmektedir.

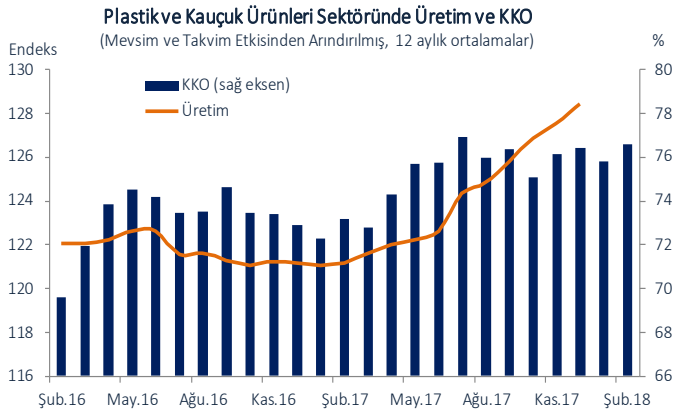
Kaynak: TÜİK

2018’de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

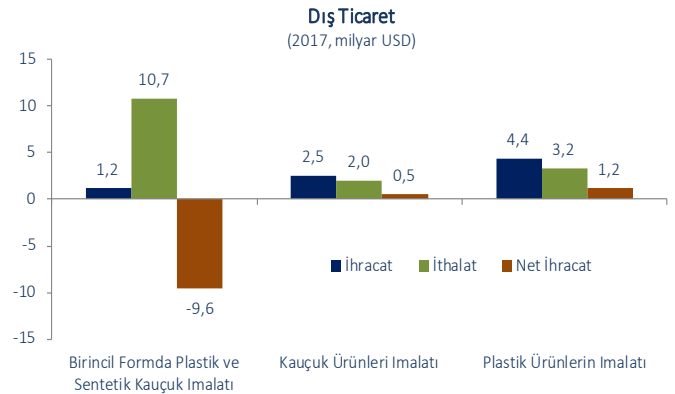

Kaynak: TÜİK

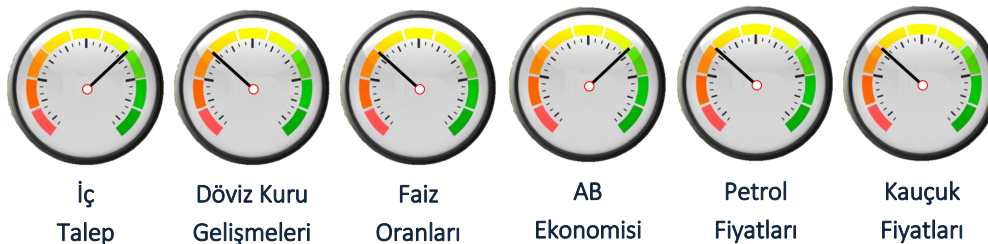
- Türkiye, dünyanın 7., Avrupa'nın ise 2. büyük plastik üreticisi konumundadır. 2017'nin özellikle ikinci yarısında büyüme hızını artıran plastik ve kauçuk ürünleri sektöründe üretim 2017'de yıllık bazda yaklaşık %6,2 artmıştır. Bu gelişimde yurt içinde tüketimi canlandıran vergi indirimleri ve ihracattaki olumlu seyir belirleyici olmuştur.
- Sektörde hammadde ve üretim makinelerinde ithalata bağımlılık yüksektir. Dolayısıyla sektör net ithalatçı konumundadır. Diğer taraftan, plastik ve kauçuk mamullerin kullanıldığı sektörlerin (otomotiv, beyaz eşya, tekstil vb.) ağırlıklı olarak ihracatçı sektörler olması sebebiyle, mamul bazında sektörün dış ticarete katkısı pozitifdir.
- Plastik ve kauçuk ürünleri sektörünün ihracatı 2017'de %8,2 artmıştır. Net ihracata katkısı bakımından öne çıkan plastik ürünler sektörünün ihracatında Almanya başta olmak üzere AB ülkeleri ile Irak öne çıkarken, yurt içinde üretimi bulunmayan mamullerin tedariki amacıyla ithalatta Çin ilk sırada yer almaktadır. Hammadde ithalatı ise daha çok Suudi Arabistan, Almanya ve Güney Kore'den yapılmaktadır.
- Orta Doğu pazarı Türkiye için önemli bir potansiyele sahiptir. Bu bölgede yaşanan sorunlar ve ticarete yönelik kısıtlamalar, mevcut ve potansiyel ihracatımızı olumsuz yönde etkilemektedir. İstikrarın sağlanması halinde Suriye, İran ve Irak başta olmak üzere bölgeye yönelik ihracatın artacağı düşünülmektedir.
- Türkiye'nin küresel pazarda rekabet gücü özellikle mühendislik plastiklerinde yüksektir. Tüketime yönelik ürünlerle birlikte düşünüldüğünde, sektör genelinde birim ihrac fiyatlarının rakip ülke ortalamalarının altında kaldığı görülmektedir. İlerleyen dönemde, ürün kalitesindeki artışla birlikte sektörde rekabet gücünün ve ihrac gelirlerinin artması beklenmektedir.
- Petrokimya ürünü olması sebebiyle plastik hammadde fiyatları, petrol fiyatlarından önemli ölçüde etkilenmektedir. Ham petrolün varil fiyatının dünyadaki arz kesintisi ve artan jeopolitik riskler paralelinde 2018'de de yükseliş eğilimini sürdüreceği düşünülmektedir. Bu durum, sektörün üretim maliyetlerini yukarı yönde etkileyecektir. Kauçuk hammadde maliyetlerinin de son dönemde emtia fiyatları ve döviz kurlarındaki artış paralelinde yukarı yönlü bir seyir izlemesi beklenmektedir.
- 2018'de sektördeki büyümenin %5'in üzerinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu dönemde ihracatta beklenen olumlu performansın, yurt içi ekonomik aktivitede beklenen görece ivme kaybını dengeleyeceği düşünülmektedir. Otomotiv ihracatında beklenen güçlü görünümün, lastik üretiminde yoğunlaşan yerli kauçuk sektörünü destekleyeceği öngörülmektedir.

Kaynak: TÜİK

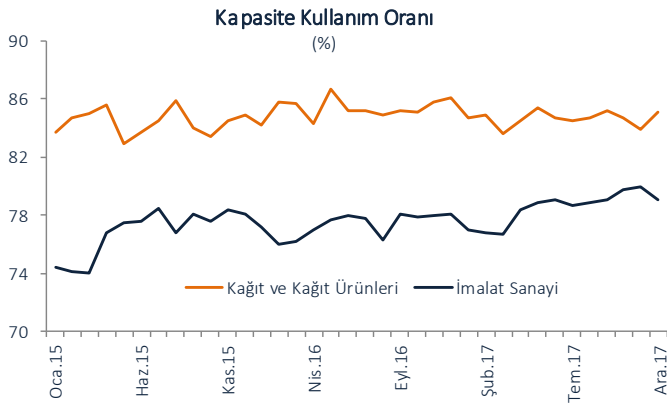
2018'de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

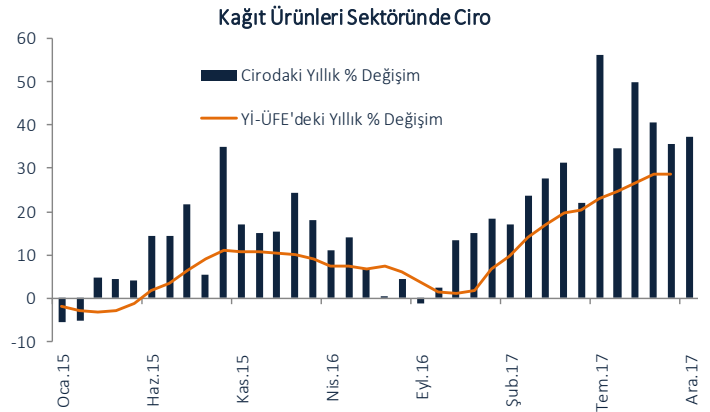
- Türkiye’de hızlı büyüyen endüstri kollarından kağıt ve kağıt ürünlerinde aktivite bu eğilimini 2017 yılında da sürdürmüştür. Sektörde üretim %7,4 ile imalat sanayinin üzerinde bir artış kaydetmiştir.
- Sektörün başlıca ürünleri oluklu mukavva ve temizlik kağıtlarıdır. Oluklu mukavva imalatının büyük bölümü iç pazara yönelik yapılmaktadır. Temizlik kağıtlarında ise sektör, iç pazarın yanı sıra ihracata yönelik de üretim yapmaktadır. Çevre ülkelerin öne çıktığı temizlik kağıtları ihracatı, 2017 yılında da artış eğilimini koruyarak 1,1 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.
- Sektörde üretim faaliyetlerinin canlı seyrine bağlı olarak Kapasite Kullanım Oranı diğer sektörlerden olumlu yönde ayrılmıştır. Yerli firmaların yatırım iştahı sürerken, oluklu mukavva imalatında faaliyet gösteren bazı işletmelerin yabancı şirketler tarafından satın alındıkları görülmüştür.
- Türk kağıt sektörünün üretim faaliyetlerinde hammadde ithalatı önemli seviyededir. Bu durum, sektörün büyüme potansiyelini sınırlamanın yanı sıra üretim giderlerinin döviz kurlarındaki gelişmelere karşı duyarlılığını artırmaktadır.
- Dünyanın önde gelen kağıt üreticilerinden Çin, çevresel faktörler nedeniyle 2016’nın son çeyreğinden itibaren hammadde ithalatına yönelmiştir. Küresel piyasalarda arz/ talep dengesizliğine neden olan bu gelişmeyle birlikte sektörün girdi maliyetleri ciddi ölçüde yükselmiştir.

Böylece, sektörün geçtiğimiz yıllarda nispeten yatay seyreden üretim maliyetleri 2017 yılında %20,7’lik artış kaydetmiştir.

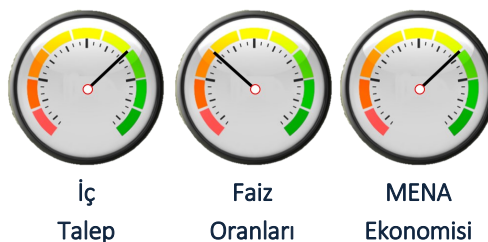
- Türkiye’de kağıt sektörünün cirosu hammadde fiyatlarındaki gelişmelerin fiyatlara yansıtılmasına bağlı olarak 2017’de %32,7 oranında artmıştır. Öte yandan, sektörün cirosundaki reel artış %10 ile önceki yıllara benzer bir performans sergilemiştir.
- Kağıt ve kağıt ürünleri imalatında elektrik ücretleri toplam giderlerin yaklaşık %25’ini oluşturmaktadır. Bu çerçevede, 2018 yılı başında elektriğe gelen %8,8’lik zam sektörün üretim maliyetlerini artıracaktır.
- Bununla birlikte, giderlerdeki artışı tüketiciye sorunsuz bir şekilde aktarabilen kağıt sektörünün kâr marjını önümüzdeki dönemde koruması beklenmektedir.
- Tarım ürünlerinin dış pazarlara taşınmasında kullanılan oluklu mukavvaya yönelik talebin, 2018’de ihracattaki gelişmelerden olumlu etkileneceği düşünülmektedir.
- Tarım ürünlerindeki fire oranının azaltılmasını amaçlayan Hal Yasası, ambalajlamaya yönelik bir takım düzenlemeler içermektedir. Önümüzdeki dönemde yaş sebze ve meyvenin ihracatta olduğu gibi iç pazarda da oluklu mukavvadan ambalajlarla taşınacağı belirtilmekte, bu durumun sektörün performansına olumlu yansımaları beklenmektedir.

Kaynak: TÜİK, TCMB

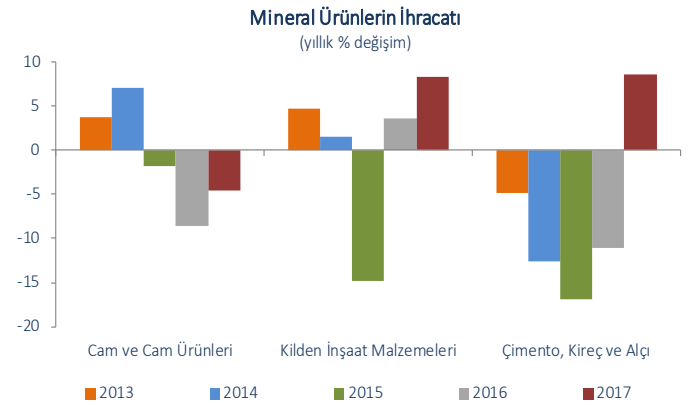
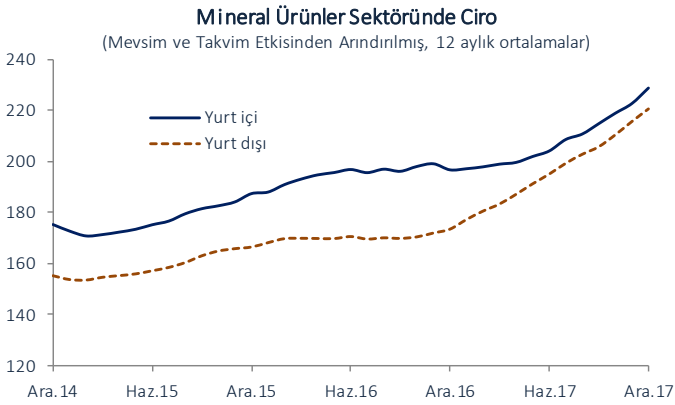
2018’de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

- Çimento ve seramik ürünlerinde iş hacmi ağırlıklı olarak inşaat sektöründeki aktivite paralelinde belirlenmektedir. Cam sektöründe ise inşaatın yanı sıra otomotiv, gıda, beyaz eşya ve mobilya sektörlerinin seyri etkili olmaktadır.
- Cam, seramik ve çimento üretimini kapsayan metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı sektöründe üretim 2017'de bir önceki yıla göre %6 artmıştır. Sektör genelinde kapasite kullanım oranı 2017'nin Şubat ayında %73,3 seviyesine geriledikten sonra, iç tüketimin kamu teşvikleriyle canlanması paralelinde yükselerek 2017 yılsonu itibarıyla %81'e ulaşmıştır.
- Sektörde üretim cam ve cam ürünlerinde %2,1 yükselmiştir. Cam sektörü genelinde üretim nispeten zayıf bir görünüm sergilese de, düz cam imalatı 2017'de otomotiv, beyaz eşya ve inşaat sektörlerinin faaliyetlerindeki canlı seyir paralelinde yıllık bazda %11,6 ile güçlü bir artış kaydetmiştir. Kamunun yurt içi tüketimi canlandırmak amacıyla vergi indirimleri ile desteklediği sektörlerin düz camın önemli alıcıları konumunda olması, bu segmentteki büyümeye önemli bir katkı sağlamıştır.
- Çimento, kireç ve alçı üretimi de inşaat sektöründeki olumlu görünüm paralelinde %9,7 artmıştır. Seramik karo, tuğla vb. malzemeleri içeren kilden inşaat malzemelerinin üretimi % 2,5 ile sınırlı bir yükseliş kaydetmiştir. Süs, banyo ve mutfak eşyalarını kapsayan diğer seramik ürünlerin imalatı ise yıllık bazda %12,5 ile güçlü bir artış kaydetmiştir.
- Mineral ürünler sektörü genelinde 2017'de ihracatta görece bir toparlanma kaydedilmiş, değer bazında ihracat bir önceki

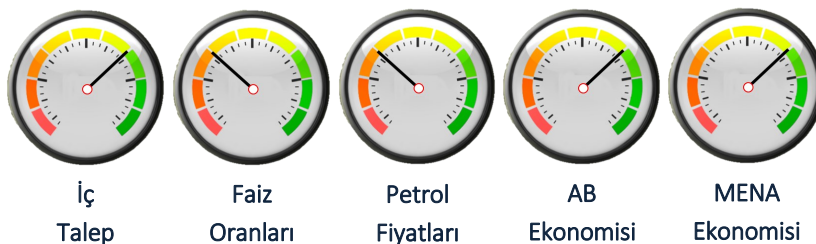
yıla göre %3,6 artmıştır. Kilden inşaat malzemeleri ile çimento ihracatı yıllık bazda yükselirken, cam ve cam ürünleri ihracatındaki daralma yavaşlarsa da sürmüştür.

- Mineral ürünler sektöründe cirolar 2017'de satış gelirlerinde artan bir trendi işaret etmekte; ihracattaki görece toparlanmayla yurt dışı cirolardaki hızlı yükseliş dikkat çekmektedir.
- 2017'de mineral ürünler sektörünün başlıca ihracat pazarları arasında ABD (%14) ilk sırada yer alırken, bu ülkeyi Almanya (%7) ve İsrail (%6,3) izlemiştir. Cam ve seramik ürünlerin ihracatında Almanya başta olmak üzere Avrupa ülkeleri ve ABD en önemli iki pazar konumundadır. Son dönemde Afrika pazarına odaklanan çimento ihracatında ise ilk üç pazar ABD, İsrail ve Suriye olmuştur. Avrupa ve ABD'de devam eden ekonomik toparlanmanın 2018'de sektörün ihracatına olumlu yansımaları beklenmektedir. Öte yandan, artan jeopolitik riskler paralelinde Orta Doğu bölgesine yönelik ihracatın dalgalı seyretmesi olasıdır.
- Hammaddenin büyük ölçüde yurt içinden sağlandığı mineral ürünler sektöründe üretim süreci yüksek düzeyde enerji kullanımı gerektirmektedir. Dolayısıyla 2018 yılında enerji fiyatlarında beklenen yükselişin maliyetleri artırıcı bir etki yaratacağı öngörülmektedir. Konut piyasasındaki yavaşlamaya karşın, kentsel dönüşüm ve alt yapı projeleri paralelinde inşaat sektöründe büyümenin 2018'de de sürmesi beklenmektedir. Dolayısıyla inşaat malzemeleri kaynaklı talebin mineral ürünler sektörünün faaliyetlerini desteklemeye devam edeceği düşünülmektedir.

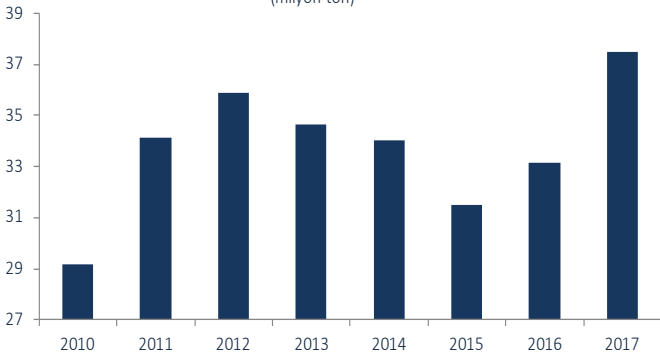
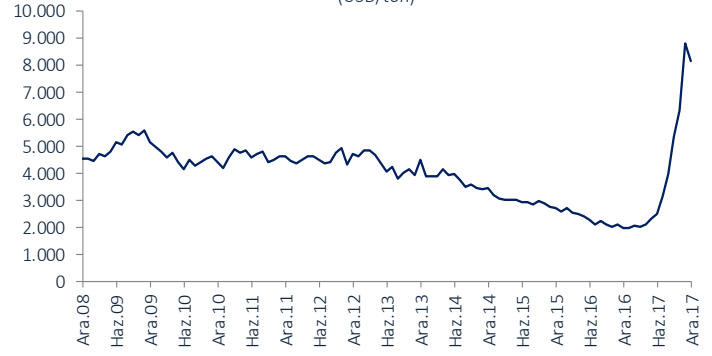

Kaynak: TÜİK

2018'de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

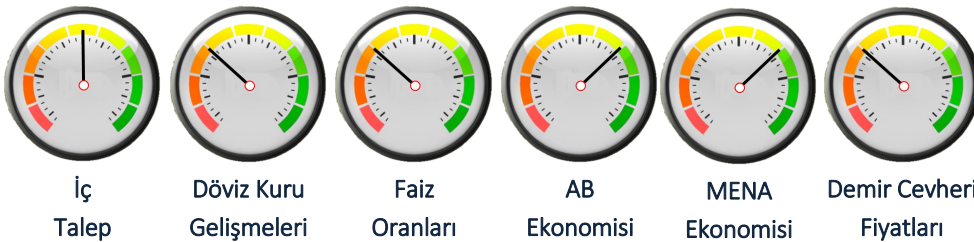

- 2017 yılında gerek iç talep gerekse dış talep koşulları çelik sektörünü olumlu etkilemiştir. 2011'den bu yana en olumlu yılını yaşayan sektörde ham çelik üretimi yıllık bazda %13,1 artmıştır. Böylece, ham çelik üretimi 37,5 milyon ton ile zirve yapmıştır. 50 milyon tonun üzerindeki üretim kapasitesiyle dünyanın önemli ham çelik imalatçıları arasında yer alan Türk demir çelik sektörü düşük kapasiteyle çalışmaktadır.
- Demir-çelik sektöründe hammadde toplam giderlerin %75-80'ini oluşturmaktadır. Dünya genelinin aksine Türkiye'de ham çelik üretiminin büyük bir kısmı girdi olarak çelik hurdası kullanan elektrik ark ocaklı tesislerde gerçekleştirilmektedir.
- Türkiye'de demir çelik sektörünün performansında Çin kaynaklı gelişmeler etkilidir. Sektör 2017 yılında olumlu bir görünüm sergilese de Çin'de hava kirliliği ile mücadele kapsamında bir çok sanayi kolunda üretim kısıntılarına gidilmesi, yılın son aylarında elektrikli ark ocaklı tesislerde temel ısı kaynağı olarak kullanılan ve yurt dışından ithal edilen elektrot çubuklarının maliyetinin hızla yükselmesine neden olmuştur. 2017 başında tonu 2 bin ila 3 bin dolar olan elektrot fiyatları yılın son çeyreğine doğru 30 bin dolar/ton düzeyine yükselmiştir. Elektrotun yanı sıra refrakter fiyatları da benzer şekilde artmış, bir ton çelik üretiminde refrakter maliyeti 3-4 dolardan 50 dolar civarına çıkmıştır. Ayrıca, küresel talepteki iyileşmenin etkisiyle çelik hurdası fiyatları da yükselerek yurt içinde hammadde maliyetlerinin artmasına neden olmuştur.
- Öte yandan, hava kirliliği ile mücadele kapsamında Çin orta/ uzun vadede çelik üretim kapasitesini azaltmayı planlamakta ve eski teknoloji kullanan üretim tesislerini kapatmaktadır. Bu durum, dünyanın en büyük demir cevheri ithalatçısı olan Çin'in cevher talebinin geçmişe kıyasla gerileyeceğine işaret etmektedir. Bu çerçevede, demir cevheri fiyatları aşağı yönlü baskı altında kalabilecektir. Çelik hurdası ve demir cevheri fiyatları arasındaki makasın açılması ihtimali Türkiye açısından uzun vadede maliyet dezavantajı oluşturma riskini barındırmaktadır.
- Üretim maliyetlerinin yükselmesiyle çelik fiyatları artmıştır. Özellikle konut sektöründen gelen yüksek fiyat şikayetleri sonrasında 1 Ocak 2018 itibarıyla inşaat çeliğinde ithalat vergisi sıfırlanmıştır. Bu durum, yurt içinde üretimden satışları olumsuz etkileyebilecektir. Fiyatlardaki artışın önümüzdeki dönemde devam etmesi ve iç talepte beklenen nispi ivme kaybı ile birlikte konut sektöründe meydana gelebilecek yavaşlama, sektörün kârlılığını baskı altında bırakabilecektir.
- Türkiye'nin çelik ihracatı içinde yaklaşık %9 payı olan ABD'de ithalata getirilen koruma önlemlerine ilişkin gelişmeler 2018 yılında yakından takip edilecektir. Sektörün ABD'ye ihracatında inşaat demirleri ilk sırada yer alırken, Türkiye'nin hurda metal ithalatında ABD'nin ilk sırada yer alması sektörün hammadde tedarikinde de yeni ülkelere yönelebileceğine işaret etmektedir.

Türkiye'de Ham Çelik Üretimi
(milyon ton)Elektrot Çubuğu İthalat Fiyatı
(USD/ton)

Kaynak: Türkiye Çelik Üreticileri Derneği, TÜİK

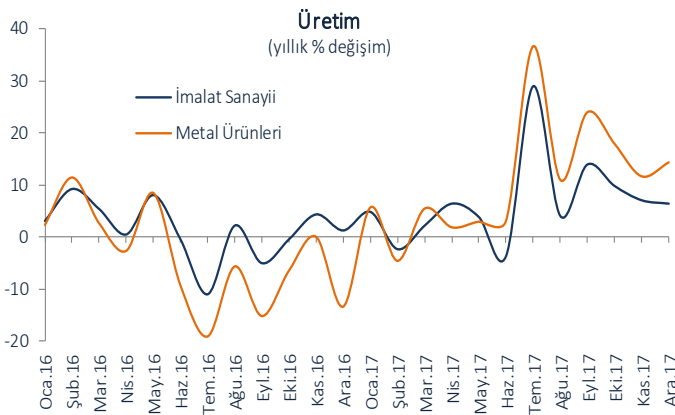
2018'de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

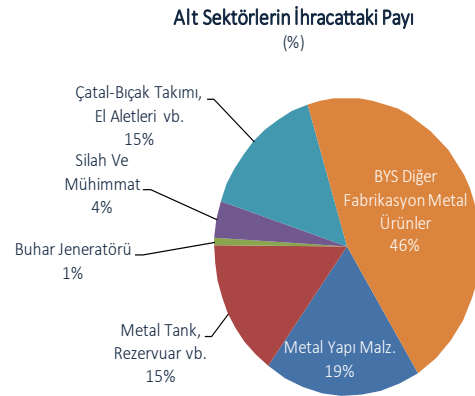
- Metal ürünleri sektörü yapı malzemeleri, buhar jeneratörü, işlenmiş metal ve silah imalatı gibi geniş bir ürün grubunun üretimini kapsamaktadır. Sektör; otomotivden inşaat, savunmadan havacılığa, enerjiden gemi inşasına kadar birçok sanayi koluna girdi sağlamaktadır. Bu çerçevede sektörde üretim genellikle imalat sanayiine benzer bir eğilim sergilemektedir. 2017 yılında sektördeki üretim toplam imalat sanayiinin üzerinde artış kaydetmiştir.
- Türkiye’de metal yapı malzemeleri imalatı, üretimden aldığı %30’luk payla metal ürünleri sektörünün en büyük koludur. 2017 yılında metal yapı malzemeleri imalatı %1,4 ile oldukça sınırlı bir artış kaydetmiştir. Bu dönemde, %40 oranında artan buhar jeneratörü imalatı ön plana çıkmıştır.
- Sektörde yoğunlaşma alt gruplar bazında farklılık arz etmektedir. Metal yapı malzemeleri imalatında ve metalin işlenmesi sektörlerinde yoğunlaşma oldukça düşük seviyededir. Buhar jeneratörü üretiminde ve silah imalatında ise oligopol bir piyasa yapısı mevcuttur.
- 2017 yılında sektörde ihracat %9,4 oranında artarak 7,4 milyar USD olmuştur. İthalat ise %5,8 azalarak 4,8 milyar USD düzeyinde gerçekleşmiştir. Sektör net ihracatçı konumundadır.
- Sektörün pazar çeşitlendirmesinde başarılı olduğu gözlenmektedir. Türkiye’nin metal ürünleri ihracatında gelişmiş Avrupa ülkeleri ile Türk müteahhitlik sektörünün faaliyet gösterdiği ülkeler üst sıralarda yer almaktadır. 2014

yılından itibaren, yurt dışı müteahhitlik sektörünün çevre ülkelerde yaşanan sorunlar nedeniyle daralma eğiliminde olması metal ürünleri ihracatını da olumsuz etkilemiştir. 2017 yılında, yakın coğrafyaya yapılan ihracattaki artış sektör açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, sektörün ana ihrac pazarı konumundaki Avrupa ülkelerinde toparlanma sektörün ihracatı lehinedir.

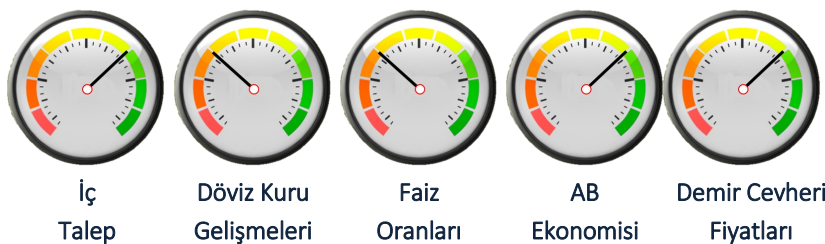
- 2017 yılında Irak ve Katar’a yönelik müteahhitlik faaliyetlerinde kaydedilen iyileşmenin önümüzdeki dönemde sürmesi, yapı malzemelerine olan talebin artmasını ve ihracatın bu gelişmeden olumlu yönde etkilenmesini beraberinde getirebilecektir.
- 2018 yılında konut inşaatı faaliyetlerinde yavaşlama öngörülmektedir. Bu çerçevede, yurt içinde metal yapı malzemeleri talebinin baskı altında kalması beklenmektedir. Bununla birlikte, altyapı yatırımlarında meydana gelebilecek bir toparlanma söz konusu baskıyı hafifletebilecektir.
- 2017 yılında küresel piyasalarda metal fiyatlarının artış eğilimi sergilemesi sektörün girdi maliyetlerini artırmıştır. Bu durumun 2018 yılında hafiflemesi ve üretim giderleri üzerindeki baskının zayıflaması beklenmektedir.

Kaynak: TÜİK

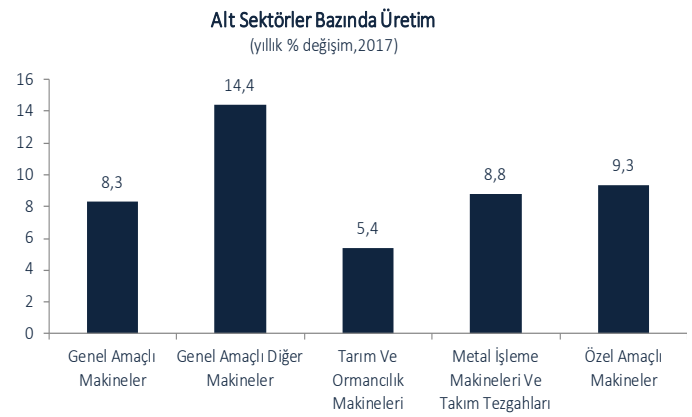
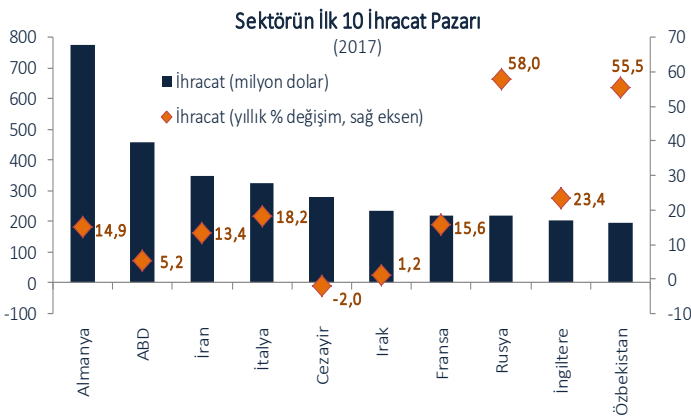

2018’de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

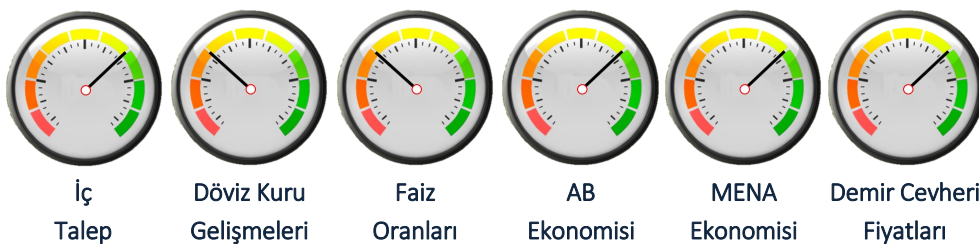
- Yüksek katma değer yaratan önemli sektörler arasında yer alan makine ve teçhizat sektöründe genellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler yer almaktadır. Sektörün gelişimini belirleyen temel unsur iç ve dış pazarlardaki makine yatırımlarıdır.
- 2017 yılında Türkiye'nin yatırım harcamaları iyileşme kaydetmiştir. Bu çerçevede, makine ve teçhizat sektöründe üretim özellikle yılın ikinci yarısında ivme kazanmıştır. Üçüncü çeyrekte önceki yıldan kaynaklanan düşük baz etkili olsa da yılın son çeyreğinde makine ve teçhizat üretiminin devam ettiği görülmüştür. Bu gelişimde, dış talepteki toparlanma çerçevesinde güçlü seyreden ihracat da etkili olmuştur. 2017 yılında sektörün üretimi %9,6 ile toplam imalat sanayii üretim artışının üzerinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde, sektörün ortalama kapasite kullanım oranı 2,8 puan artarak %79,2 olmuştur.
- 2017 yılında sektörün ihracatı özellikle yılın ikinci yarısındaki performansa bağlı olarak %13,6 oranında artış kaydetmiştir. Bu gelişimde, Avrupa ekonomilerinden kaynaklanan talep artışı önemli ölçüde etkili olurken, Rusya ile düzelen ikili ilişkilerin etkisiyle bu ülkeye yönelik ihracatın hızlı bir şekilde artması da önemli rol oynamıştır. 2018 yılında dünyada sanayi üretiminde devam etmesi beklenen olumlu seyir ve iyileşen yatırım ortamı çerçevesinde dış talepteki olumlu görünümün devam etmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, sektörün ihracatını artırmaya devam edeceği düşünülmektedir.

- Çelik fiyatlarındaki artış sektörde maliyet baskısına neden olmaktadır. Bu çerçevede, 2018 yılında çelik fiyatlarındaki hareketler başta takım tezgahları üretimi olmak üzere sektörde yakından takip edilecektir.
- Kamunun 2018 yılında KGF kapsamında kullanılabilecek kredilerde yatırım ve ihracatı finanse etme hedefinin yanı sıra 2018 ve 2019 yıllarında makine ve teçhizat alımlarına getirmeyi planladığı KDV muafiyeti ile amortisman süresinin kısaltılması düzenlemelerinin iç talebi olumlu etkilemesi beklenmektedir. Öte yandan, hammadde alımında KDV ödemeye devam edecek olan makine ve teçhizat üreticilerinin KDV istisnası uygulamasından finansal açıdan olumsuz etkilenmemesi için KDV iade sürelerinin kısaltılması önem arz etmektedir.
- Makine ve teçhizat sanayiinin sürekli olarak üretim ve ürün teknolojilerinin geliştirilmesi baskısının olduğu bir sektör olması nedeniyle AR-GE faaliyetleri büyük önem arz etmektedir. Makine ve teçhizat, imalat sektörü içinde en fazla AR-GE harcaması yapan 6. sektör konumundadır.

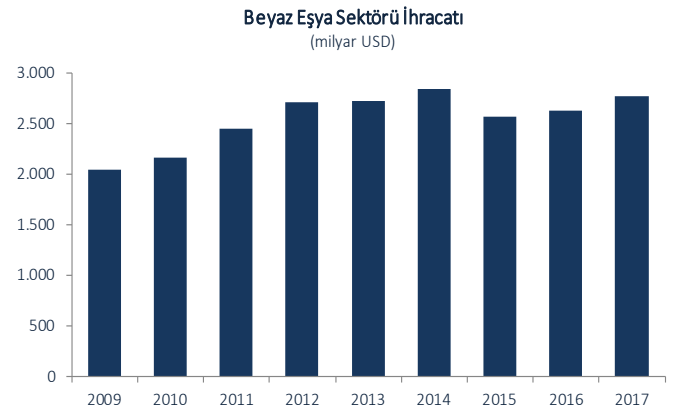
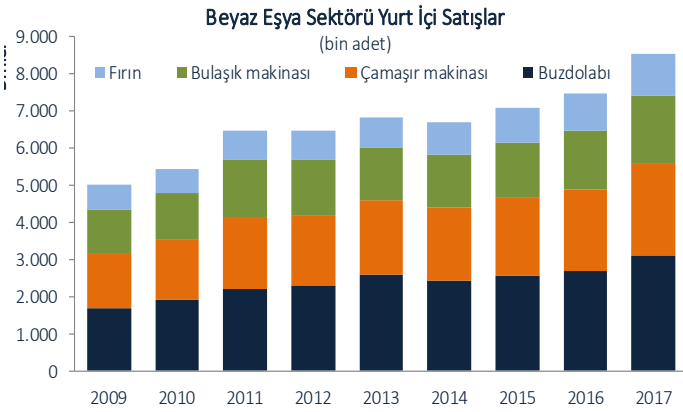

Kaynak: TÜİK

2018'de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

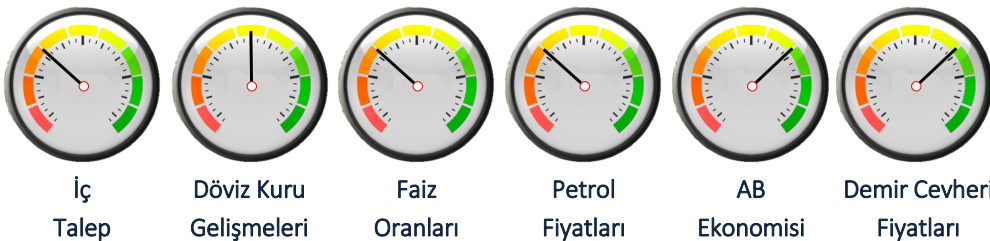

- Beyaz eşya sektörü güçlü bir yılı geride bırakmıştır. Türkiye’de 4 ana ürün (buzdolabı, fırın, çamaşır ve bulaşık makinesi) kategorisinde beyaz eşya üretimi 2017 yılında adet bazında %8,4 artarak 28,4 milyon adet olarak gerçekleşmiştir.
- Beyaz eşya satışlarında uygulanan ÖTV oranı Şubat 2017 başında %6,7’den %0’a indirilmiştir. Söz konusu indirim Eylül sonuna kadar sürdürülmüştür. Yurt içi satışlar ÖTV indirimiyle birlikte sektörde üretim hız kazanırken, indirimin sona ermesinin ardından yılın son çeyreğinde ivme kaybetmiştir. Bununla birlikte, yurt içi satışlar yıl genelinde %14 ile güçlü büyüme kaydetmiş ve 8,5 milyon adede ulaşmıştır.
- Beyaz eşya sektöründe ÖTV indiriminin yürürlükte olduğu dönemde kapasite kullanım oranı %83,1’e kadar yükselmiştir. Ancak, yılın geri kalan dönemindeki zayıf seyir nedeniyle 2017 yılında ortalama kapasite kullanım oranı bir önceki yıla kıyasla 0,9 puanlık sınırlı yükseliş kaydederek %78,7 olmuştur.
- Üretiminin yaklaşık %75’ini yurt dışına satan sektörde 2017’de ihracat %5,6 yükselerek 20,6 milyon adet olmuştur. Beyaz eşya sektörünün en fazla ihracat gerçekleştirdiği ilk 5 ülkenin (İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya ve İspanya) toplam ihracat içindeki payı %50’ye yakındır. Avrupa’da, beyaz eşya perakende satışlarının 2017 yılında ivme kaybetmesi ihracatın geçmişe kıyasla yavaşlamasına yol açmıştır.
- Sektörün ihracatta Avrupa’nın yanı sıra Asya-Pasifik ülkelerine de yoğunlaştığı gözlenmektedir. Ayrıca, sektörün yüksek tüketim potansiyeline sahip Afrika bölgesine de odaklanması beklenmektedir. Bu bölgede özellikle buzdolabı, klima ve derin dondurucu gibi soğutma özelliğine sahip ürünlere yönelik talep giderek artarken, beyaz eşya yan sanayii ürünlerine de yüksek talep mevcuttur.
- 2018 yılında ÖTV desteğinin ortadan kalkması ve iç talepte beklenen nispi yavaşlama nedeniyle yurt içi satışlarda düşüş beklenmektedir. Bununla birlikte, Avrupa ülkelerinde ekonomideki toparlanmanın devam edeceği öngörülmektedir. Bu durum, bir miktar telafi edici etki yaratarak sektörün üretiminde ivme kaybının sınırlı kalmasını sağlayabilecektir.
- 2017’de üretimde en önemli girdi olan çelik fiyatlarında ve USD/TL’de gözlenen yükselişler sektörün maliyetlerini artırmıştır. 2018 yılında ABD’nin çelik ithalatı için aldığı korumacı önlemlerin hammadde fiyatları üzerindeki baskıyı bir miktar hafifletebileceği düşünülmektedir.
- Sektör, Ekonomi Bakanlığı’nın uyguladığı uluslararası piyasalarda Türk Malı imajının güçlendirilmesini hedefleyen Turquality programı ile yurt dışı rekabet gücünün artırılmasını hedefleyen URGE (Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesinin Desteklenmesi) programından faydalanmaktadır. Sektör ayrıca, yatırım teşvik desteklerinin yanı sıra Dahilde İşleme Rejimi kapsamında avantajlardan faydalanmaktadır.

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, TÜİK

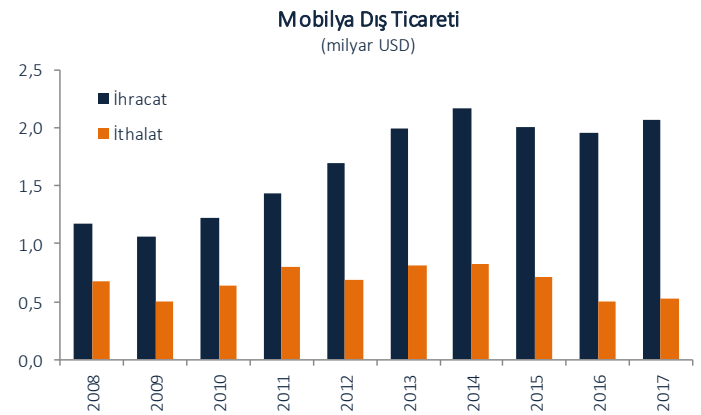
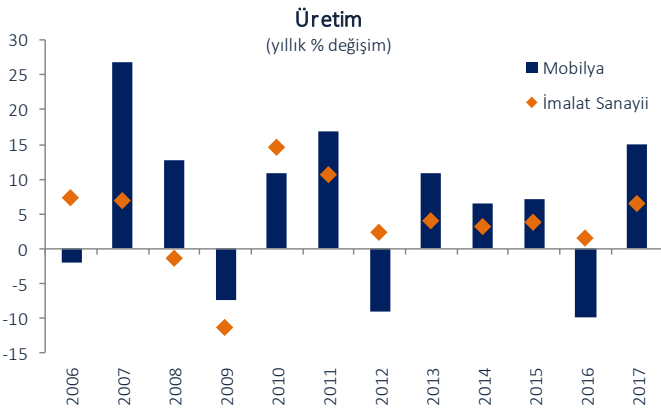
2018’de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

- 2016 yılında üretimin daraldığı mobilya sektöründe, 2017'de kamunun aldığı tedbirlerin etkisiyle güçlü bir büyüme ivmesi yakalanmıştır. Şubat 2017'de mobilya satışlarına uygulanan KDV oranı %18'den %8'e indirilmiştir. Söz konusu indirim Eylül sonuna kadar sürdürülmüştür. Böylece, mobilya üretimi bir önceki yıla kıyasla %15 artış kaydetmiştir. Alt sektörler itibarıyla üretim yalnızca yatak imalatında yatay bir seyir izlemiştir.
- Sektörde kayıt dışı çalışan firmaların KDV indiriminden yararlanabilmek için kayıt altına girmek durumunda kaldıkları, böylece uygulamanın sektörün daha sağlıklı bir görünüme kavuşmasında etkili olduğu değerlendirilmektedir.
- 2017 yılında %5,7 artışla 2,1 milyar USD düzeyinde ihracat gerçekleştiren sektörün ihraç pazarlarında son yıllarda büyük değişimler gözlenmiştir. 2008 öncesi dönemde sektörün ihracatında önemli paya sahip olan AB ülkelerinde ekonomik aktivitenin küresel kriz döneminde zayıf seyretmesi nedeniyle sektör pazar çeşitlendirmesi yoluna gitmiş ve Orta Doğu ülkeleri başta olmak üzere yakın coğrafyaya odaklanmıştır. En fazla mobilya ihracatı yapılan ilk iki ülke Irak ve Suudi Arabistan olup, bu ülkelerin mobilya ihracatı içindeki payları sırasıyla %21 ve %8 düzeyindedir.
- Yıllar itibarıyla artış eğiliminde olan modüler mobilya ithalatı sektörde faaliyet gösteren firmaları zor durumda bırakmış, bu durum sektörde korumacı politikaların

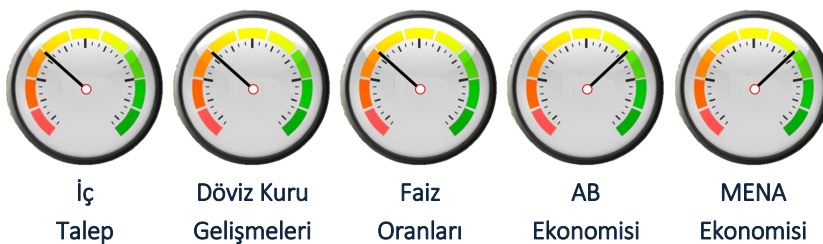
izlenmesine neden olmuştur. Bu kapsamda, yerli üreticinin korunması amacıyla 2015 yılının ortasında mobilya ithalatına ek gümrük vergisi getirilmiştir. Buna ek olarak, 2017 yılında döner koltuk, sandalye, bürolarda kullanılan türden metal mobilyalar gibi eşyaların ithalatında %15 ile %30 arasında değişen oranlarda ilave gümrük vergisi konulmuştur.

- Sektörün üretim maliyetlerinin yaklaşık %90'ını hammadde oluşturmaktadır. Sektör enerji ihtiyacı bakımından imalat sektörleri içinde en alt sırada yer almaktadır. Bununla birlikte, üretimde ara malı olarak kullanılan birçok girdinin yurt içinde üretilmesine karşın söz konusu ara mallarının üretimi için hammadde gereksiniminin bir kısmı ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Bu nedenle döviz kurlarında yaşanan artışlar sektörde giderleri dolaylı yoldan artırmaktadır.
- Vergi indirimlerinin geri alınmasını takiben mobilya sektöründe yurt içi satışlar ivme kaybetmiştir. İndirimlerin talebi öne çekmesinin etkisiyle 2018 yılında iç pazarın 2017'ye kıyasla yavaşlaması beklenmektedir. Ayrıca, gelişimi konut sektörüyle paralellik arz eden mobilya sektöründe, konut sektöründe beklenen ivme kaybı nedeniyle ilave talep öngörülmemektedir. Bununla birlikte, dış pazarlardaki hareketliliğin devam edeceği düşünülmektedir. Sektörün 2018 yılında ihracatını %15 civarında artırma hedefi bulunmaktadır.

Kaynak: TÜİK

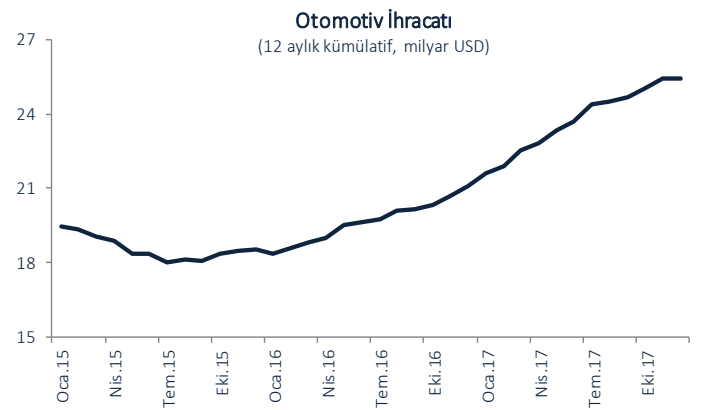
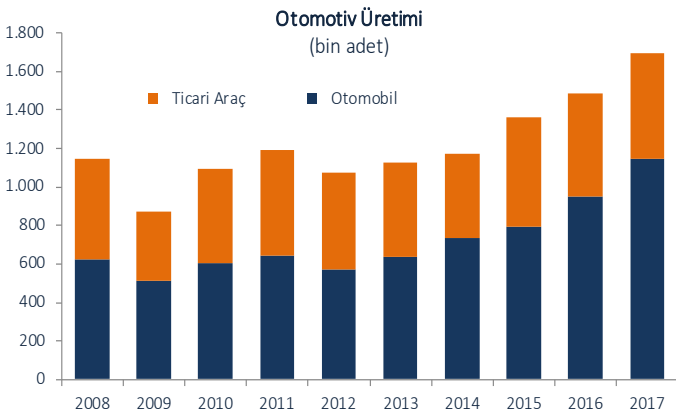
2018'de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

- Üretimini yaklaşık beşte dördünü dış pazara yönelik gerçekleştiren Türk otomotiv sektörü, yeni modellerin piyasaya sunulmasıyla 2017 yılında hızlı büyümüştür. Sektörün kapasite kullanım oranı yıl genelinde %85'in üzerinde gerçekleşerek diğer endüstri kollarından olumlu yönde ayrılmıştır.
- 2017'de toplam otomotiv üretimi yıllık bazda %14,1 artarak 1,7 milyon adet, otomobil üretimi %20,2'lik yükselişle 1,1 milyon adet düzeyinde gerçekleşmiştir.
- 2017 yılında ticari araç üretimi %3,3 ile sınırlı oranda artmıştır. Türk ticari araç sanayiinin neredeyse tamamını oluşturan kamyonet üretimi bu dönemde yatay seyretmiştir. Ağır ticari araç üretimi ise çevre ülkelerde yaşanan belirsizliklerin azalması ve taşımacılık faaliyetlerinin toparlanması paralelinde iyileşme kaydetmiştir.
- Avrupa ekonomisindeki canlanmaya bağlı olarak dış talebin ve yurt içinde otomobil üretiminin önümüzdeki dönemde olumlu seyrini sürdürmesi beklenmektedir. Ayrıca, EUR/USD paritesindeki gelişmelerin sektörün yurt dışı ciro gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Sektörün ihracatında önemli paya sahip olan otomotiv yan sanayiinin 2017 yılında ihracatı %5,1 artışla 6,7 milyar dolar olmuştur.
- Türkiye'de otomobil sahipliği henüz doygunluğa ulaşmamıştır. Yurt içinde bin kişi başına düşen otomobil

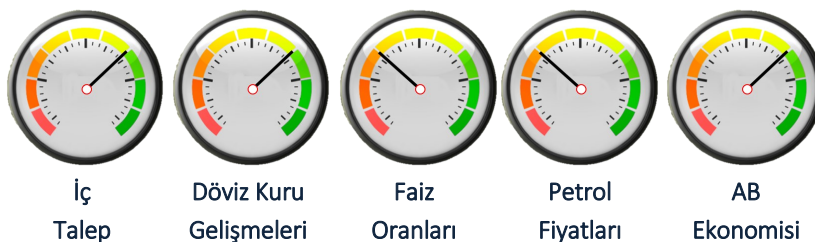
sayısı 195'tir. İlgili rakam Avrupa ülkelerinde 600 civarındadır. Türkiye'nin dinamik demografik yapısı orta vadede otomobil talebini destekleyen bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır.

- İç talep koşullarının 2018 yılında otomotiv sektörünü destekleyeceği düşünülmektedir.
- İran'a yönelik yaptırımların hafiflemesi üretim üssü arayışında olan küresel otomobil üreticilerinin ülkeye yönelik ilgisini canlandırmıştır. Nitekim, Fransız otomotiv üreticisi Renault İran ile imzaladığı anlaşma ile bu ülkede 2018 yılında 150 bin adet/yıllık kapasite ile üretime geçmeyi planlamakta, 2024 yılına kadar ilgili kapasiteyi peyderpey artırarak 300 bin adet/yıl'a çıkarmayı hedeflemektedir. Renault başta olmak üzere çeşitli otomotiv firmalarının İran'da üretime geçme planları Türkiye'ye yönelik yatırımların yavaşlamasına ve Türk otomotiv sektörünün büyüme oranlarının bu durumdan olumsuz etkilenmesine neden olabilecektir.
- Yerli otomobil üretimi için "Otomobil Projesi Ortak Girişim Grubu İşbirliği Protokolü" beş firmanın katılımıyla 2017 yılında imzalanmıştır. 2019 yılına kadar prototipinin ortaya çıkması hedeflenen yerli otomobilin 2021 yılında satışa sunulması beklenmektedir. Aracın yeni nesil trendleri yakalayabilecek ve alternatif enerji kaynakları ile çalışabilecek nitelikte olacağı öngörülmektedir.

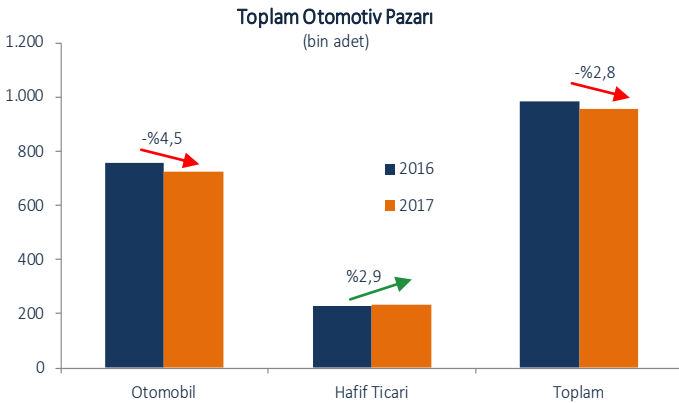

Kaynak: Otomotiv Sanayicileri Derneği, TÜİK

2018'de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

- Türkiye’de otomotiv pazarı 2017 yılında %2,8 daralarak 980 bin adet düzeyinde gerçekleşmiştir.
- Türk lirasındaki değer kaybı ve ÖTV oranlarında yapılan düzenlemeler nedeniyle iç pazarda yeni otomobil fiyatları 2017 yılında %21,3 oranında yükselmiştir. Ayrıca, yılın ilk aylarında tüketicilerin sergiledikleri ihtiyatlı tavır da otomobil satışlarını baskılamıştır. Böylece, otomobil pazarı yıl genelinde %4,5 daralarak 723 bin adede gerilemiştir.
- Öte yandan, filo kiralama şirketlerinin güçlü talebi iç pazardaki gerilemeyi sınırlandırmıştır. 2017’nin ilk dokuz aylık döneminde Türkiye’de satılan her beş araçtan birini filo kiralama şirketleri almıştır.
- Türk otomotiv sektöründeki güçlü üretime rağmen iç talebin büyük bir kısmı ithal ürünler ile karşılanmaktadır. 2017 yılında %10,3 gerileyerek 506 bin adet olan ithal ürünlerin iç satışlardaki payı %70 seviyesinde gerçekleşmiştir.
- 2017 yılında güçlü iç talebin etkileri daha çok ikinci el otomotiv pazarında hissedilmiştir. Bu dönemde el değiştiren araç sayısı yıllık bazda %10,9 yükselişle 6,8 milyon düzeyinde gerçekleşirken, satışların bütün alt segmentlerde artış kaydettiği gözlenmiştir. Yurt içinde el değiştiren otomobil sayısı %9,8 artışla 5,2 milyona ulaşmıştır. Ticari segmentte hareketliliğin daha yüksek seviyede olduğu izlenmiş, kamyon ve kamyonet satışları sırasıyla %16,2 ve %14,3 oranında artmıştır.
- Son dönemde birinci el otomobil satışlarında yaşanan durgunluğu aşmak adına bir takım düzenlemelere gidilmiştir. Taahhüt kredisi limitlerini güncelleyen BDDK, fatura değeri 100 bin TL’ye kadar binek araçların %70’ine kadar; fatura değeri 100 bin TL’yi aşan araçların ise, bedelin 100 bin TL’ye kadar olan kısmı için %70’i, 100 bin TL’nin üstünde olan kısım için ise %50’sine kadar kredilendirilebileceğini açıklamıştır. 2018 yılı başında ÖTV matrahlarında yapılan güncelleme bazı otomobil fiyatlarına indirim olarak yansımıştır. Ayrıca, 16 yaş ve üzeri bazı araçların hurdaya ayrılması karşılığında araç sahiplerine yeni araç alımlarında 10 bin TL’ye kadar ÖTV indirimi sağlanması da 2018’de otomobil pazarını olumlu yönde etkileyecektir.
- Otomotiv satışlarında kredili satışların önemli bir paya sahip olması nedeniyle pazarın gelişimi faiz oranlarındaki değişime karşı duyarlıdır. Ayrıca iç pazarda ithal araçların yüksek payı nedeniyle sektörün gelişimi döviz kurlarındaki dalgalanmalardan da etkilenmektedir.
- OPEC’in petrol piyasasına denge getirme yönünde aldığı kararların yanı sıra son dönemde arz yönlü kesintiler nedeniyle petrol fiyatlarındaki artış belirginleşmiştir. Petrol fiyatlarında geleneksel seviyelerin 2018 yılı genelinde korunması, otomotiv satışları üzerinde baskı uygulayabilecek bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir.

İkinci El Satış Rakamları (adet)			
	2016	2017	Değişim (%)
Otomobil	4.727.073	5.190.158	9,8
Kamyonet	1.073.987	1.227.328	14,3
Kamyon	166.786	193.800	16,2
Minibüs	143.178	164.497	14,9
Otobüs	53.245	60.210	13,1
Özel Amaçlı	5.273	6.616	25,5
Toplam	6.169.542	6.842.609	10,9

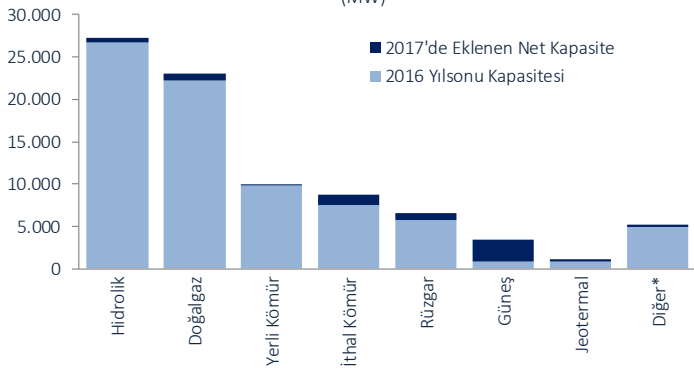
Kaynak: Otomotiv Distribütörleri Derneği, TÜİK

2018’de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

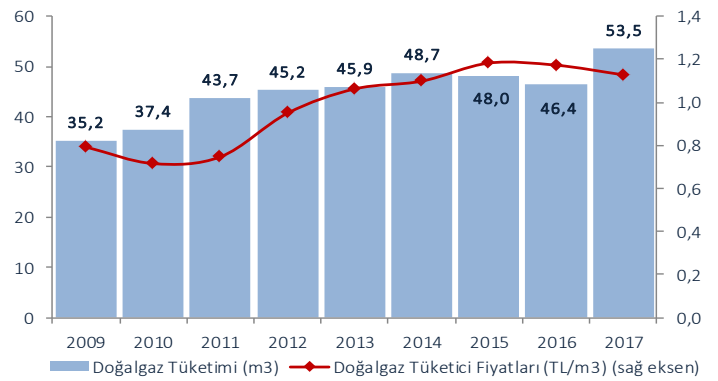

- Türkiye’de elektrik kurulu gücü 2017 yılında 6.703 MW’lık net kapasite artışıyla 85.200 MW’a ulaşmıştır. Kurulu güçteki en fazla artış sırasıyla 2.588 MW ile lisanssız güneş, 1.320 MW ile ithal kömür ve 847 MW ile doğalgaz-LNG santrallerinde kaydedilmiştir. Kurulu güç enerji kaynağı açısından değerlendirildiğinde, hidroelektrik santralleri %32 payla ilk sırada yer alırken, onu sırasıyla %27,1 payla doğalgaz-LNG ve %11,6 payla yerli kömür (linyit, taş kömürü, asfaltit) santralleri takip etmiştir ([Elektrik Üretimi Sektörü raporumuz](#)).
- 2016 yılsonunda 2.321 adet olan toplam santral sayısı 2017’de lisanssız güneş santrali yatırımlarının hız kazanmasıyla birlikte 5.021 santrale ulaşmıştır. Ocak 2018’de yapılan düzenlemeyle belirli kurulu güce sahip çatı tipi güneş santrallerinde üretilecek ihtiyaç fazlası elektriğin piyasaya satılmasının önünün açılmasıyla lisanssız güneş santrali yatırımlarının hızla devam edeceği öngörülmektedir.
- 2017’de lisanslı elektrik üretimi %5,4 artışla 289,7 TWh olarak gerçekleşmiştir. Elektrik üretiminde en yüksek payı %37,9 ile doğalgaz-LNG alırken, onu %20,1 payla hidroelektrik ve %17,4 payla ithal kömür santralleri izlemiştir. 2017 yılının önceki yıllara nazaran daha kurak geçmesi, elektrik üretiminde hidroelektrik santrallerinin (HES) payının azalırken doğalgaz çevrim santrallerinin payının artmasında etkili olmuştur. Bu durum yıl içerisinde elektrik fiyatlarını yukarı yönlü baskılamıştır.
- 2017 yılında organize elektrik piyasasında elektriğin piyasa takas fiyatı yıllık %13,3 artışla ortalama 168,1 TL/MWh olarak gerçekleşmiştir. 1 Ocak 2018 itibarıyla elektrik fiyatlarına konutlarda %8,8, sanayi ve ticarethanelerde ise %8,4 zam yapılmıştır. Söz konusu zamlarla birlikte Ocak 2018’de serbest piyasada elektrik fiyatları ortalama 185 TL/MWh civarında gerçekleşmiştir.
- Enerji sektöründe yapılan yüksek montanlı yatırımlar nedeniyle sektörde uzun vadeli finansman ihtiyacının yüksek olması sektörün yüksek döviz cinsi kredi kullanmasında etkili olmaktadır. Nakit akımı yavaş bir şekilde gerçekleşen sektörde finansal kaldıraç oranı 2016 yılı itibarıyla %70’e yaklaşmıştır. Döviz borcuna karşılık TL cinsi satış yapan sektör oyuncuları yüksek kur riskine maruz kalırken, kredilerin daha çok uzun vadeli olması, söz konusu riski bir miktar hafifletmektedir.
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB), arz güvenliğinin, yerlileştirmenin ve öngörülebilir bir piyasanın hedeflendiği “Milli Enerji ve Maden Politikası”nı Nisan 2017’de açıklamıştır. Bu kapsamda yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretiminin payının artırılması, Türkiye’nin toplam doğalgaz ithalatının ve doğalgaz ithalatında Rusya’ya bağımlılığının azaltılması ve organize gaz piyasasının kurulması öncelikli hedeflerdir. Söz konusu stratejik hedeflerin gerçekleştirilmesi için doğalgazda günlük arz kapasitesinin (ithalat ve depolama kapasitesi toplamı) 2023 yılına kadar 252 milyon m³ten

Kaynak Bazında Elektrik Kurulu Gücü - 2017 (MW)

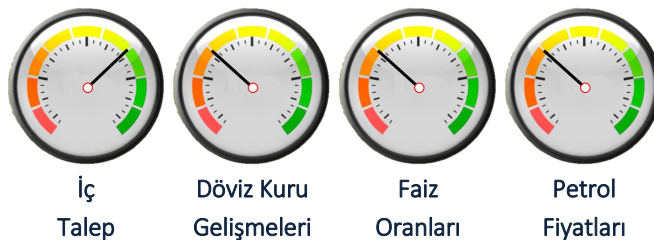

Yurt İçi Doğalgaz Tüketimi ve Tüketici Fiyatları

Kaynak: EPDK, TÜİK, TEİAŞ (*) Çok yakıtlı diğer termik santraller ile diğer yenilenebilir enerji kaynakları

2018’de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

473 milyon m³'e çıkarılması, Türkiye'nin doğalgaz arzında TANAP ve Türk Akımı haricinde Kuzey Irak, İsrail ve Kıbrıs gibi yeni kaynak ülkelere yönelmesi, mevcut gaz depolama ve yüzer LNG dahil (FSRU) toplam LNG terminali kapasitesinin artırılması gerekli görülmektedir.

- Azerbaycan gazının Avrupa'ya taşınmasını hedefleyen TANAP projesinin 2018 yılının ortasında faaliyete geçirileceği ve ilk aşamada 2 milyar m³ ve 2021 itibarıyla 6 milyar m³ tutarında doğalgaz tedariki sağlayacağı öngörülmektedir. Öte yandan, 2021 yılında süresi dolan Rus Batı Hattı projesinin yerine faaliyete geçirilmesi planlanan Türk Akımı projesinde 15,75 milyar m³'lük iki gaz hattının inşası devam etmektedir.
- Elektrik üretiminde en büyük paya sahip olan ve 2015 ve 2016 yıllarında gerileyen yurt içi doğalgaz tüketimi, 2017'de baz etkisiyle %16,3 oranında artış kaydetmiştir. Öte yandan, Hükümet'in arz güvenliği hedefi çerçevesinde yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik teşviklerinin yurt içi doğalgaz talebini orta vadede baskı altında bırakacağı düşünülmektedir.
- Ocak 2017'de Türkiye'nin lehine sonuçlanarak %13,3'lük fiyat indirimi kazanılan İran tahkim süreci öncesinde, sürecin olumlu gerçekleşeceği beklentisiyle Ekim 2016'da gaz fiyatları %10 düşürülmüştü. Söz konusu indirimin yanı sıra Hükümet'in enerji ithalatını azaltma hedefi çerçevesinde aldığı önlemler son iki yıldır gaz fiyatlarının düşük seyrinde etkili olmaktadır. BOTAŞ ve özel sektör doğalgaz ithalatçılarının Rusya ile devam eden tahkim sürecinde, ülkenin Kasım 2015'de yaşanan kriz öncesinde uyguladığı %10,25'lik indirim bu yıl içerisinde geri alınabileceği değerlendirilmektedir. Bu konuya ilişkin gelişmeler doğalgaz çevrim santrali maliyetlerinin seyri açısından yakından takip edilmektedir.
- Doğalgaz tedarikinde %80'lik paya sahip olan BOTAŞ, 1 Aralık 2017 itibarıyla doğalgaz çevrim santrallerine verilen gazın fiyatında %8,4 artış yaptığını ve santrallere verilen gazın sadece yarısının BOTAŞ'tan sağlanabileceğini açıklamıştır. BOTAŞ, 1 Ocak 2018 itibarıyla santrallere verdiği gazın fiyatına %4,8 oranında bir zam daha yapmıştır. Böylece, doğalgaz maliyeti toplamda %13,6 oranında artan santrallerde üretimin daralabileceği öngörülmektedir.
- 2016'da başlatılan yerli kömürden üretilen elektriğe alım garantisi, 2017'de tutarı artırılarak sürdürülmüştür. 2018'de garanti kapsamına ithal kömürle birlikte yerli kömürü yakıt olarak kullanan santraller de dâhil edilmiştir. 2017'de 18TWh yerli kömürden elektrik üretimi için 185 TL/MWh fiyat üzerinden yapılan satın alım garantisi süreci, 2018 yılında yerli kömürle çalışan santrallerin öngörülen üretiminin yarısı için 7 yıl süreyle fiyatı 201,35 TL/MWh olacak ve üç ayda bir enflasyon oranında

güncellenecek şekilde revize edilmiştir. 2017'de alım fiyatının ortalama elektrik fiyatlarının %10 üzerinde olması, düzenlemenin elektrik fiyatlarını yukarı yönlü baskıladığına işaret etmektedir.

- Elektrik piyasasında arz güvenliğinin temini için yeterli kurulu güç kapasitesinin oluşturulmasını hedefleyen kapasite mekanizması yönetmeliği Ocak 2018 itibarıyla devreye alınmıştır. Kamunun elektrik iletim firması Türkiye Elektrik İletim AŞ (TEİAŞ) tarafından iletim tarifesi yoluyla yapılacak ödemeden belirli kriterleri sağlayan yerli kömür ve doğalgaz santrallerinin yararlanması beklenirken, bu santrallerin kurulu güç içerisindeki yaklaşık payı sırasıyla %47 ve %40 düzeyindedir.
- Türkiye'nin enerji ithalatını düşürmek amacıyla yaptığı çalışmalar çerçevesinde nükleer santral kurulumu için hazırlık süreci de devam etmektedir. Mersin Akkuyu'da kurulacak ilk nükleer santralinde proje sahibi Rus Rosatom firması Haziran 2017'de projenin %49'unu Türk bir konsorsiyuma satmıştır. 4.800 MW'lık kapasiteye sahip olacak santralde inşaatın Mart 2018'de başlatılması beklenirken, santralin 2023 yılında faaliyete geçirilmesi hedeflenmektedir. Sinop'ta Japonya-Fransa ortaklığıyla kurulacak 4.480 MW'lık ikinci nükleer santral için de hazırlıklar sürmektedir.
- 2018 yılında Yenilenebilir Enerji Kaynakları Destekleme Mekanizması (YEKDEM) kapsamına alınan santral kapasitesi yıllık bazda %10,7 artışla 19.266 MW'a yükseltilmiştir. Böylece, YEKDEM kapasitesinin mevcut elektrik kurulu gücü içindeki payı yaklaşık %23,2 olarak gerçekleşmiştir. Döviz kurundaki artış paralelinde artan YEKDEM maliyeti 2017'de özellikle elektrik toptan ticaretiyle uğraşan firmaların üzerindeki yükü artırmış ve organize sanayi bölgelerindeki müşterileriyle anlaşmalarını feshetmelerine neden olmuştur.
- 2017'de elektrik santrallerindeki ekipmanların yurt içinde üretimi için de yoğun çalışmalar yapılmıştır. ETKB, Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanları (YEKA) ismiyle başlattığı yeni süreçte yerli ekipman üretimi şartıyla yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimi için belirli alanların yatırımcılara aktarılmasına yönelik ihaleler düzenlemektedir. Yetkililer YEKDEM'in 2020 yılı itibarıyla sonlandırılacağını ve bundan sonra desteklerin YEKA kapsamında sürdürüleceğini belirtmektedir.
- 2017'de YEKA kapsamında gerçekleştirilen ihalelerin ilki Mart ayında Konya Karapınar'da 1.000 MW'lık güneş santrali ve ardından Ağustos'ta beş farklı bölgede toplam 1.000 MW'lık rüzgar santrali kurulumu için olmak üzere tamamlanmıştır. Yabancı ilgisinin oldukça yüksek olduğu ihalelerde, güneş ve rüzgar santrallerinde üretilecek elektriğin sırasıyla 6,99 ve 3,48 USD cent/kWh fiyat üzerinden 15 yıl boyunca satılması kararlaştırılmıştır.

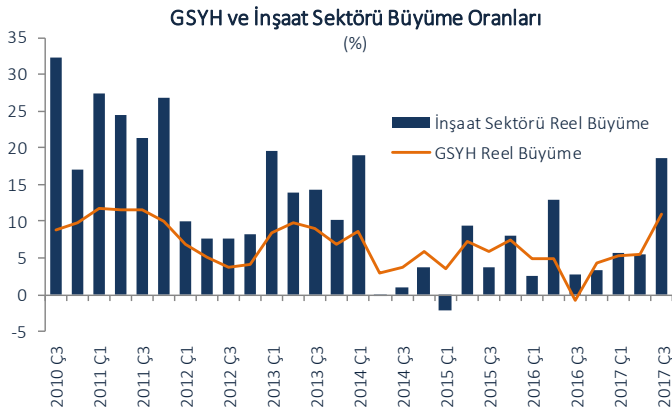
2017’de ortalama elektrik fiyatlarının 4,6 USD cent/kWh olduğu göz önünde bulundurulduğunda, rüzgar santrali ihalesinde teklif edilen fiyatın oldukça rekabetçi olduğu değerlendirilmektedir. Rüzgar ve güneş santralleri için 2018 yılının ilk yarısında yapılacak yeni YEKA ihalelerinde rüzgar santrali için denizde kurulu (offshore) olma ve güneş santrali için pil/depolama yatırımı yapma şartı aranacağı dile getirilmiştir.

- TEİAŞ tarafından Nisan 2015’te başvuruları alınan fakat iletim şebekesindeki yatırım ihtiyacı nedeniyle lisans süreçleri başlatılmayan rüzgar santrallerinin ön lisans yarışmaları Haziran ayında 710 MW ve Aralık’ta 2.130 MW’lık bir kurulu güç için gerçekleştirilmiştir. “Eksi fiyat”ların teklif edildiği ihalelerde firmalar, elektriği piyasa fiyatı üzerinden satarak elde edeceği gelirden ihalede teklif edilen miktar kadarını devlete ödemeyi taahhüt etmekte, piyasa fiyatının da altında bir fiyat ile kârlılığını korumayı öngörmektedir. Bu durum, santrallerde kullanılacak ekipman maliyetlerindeki düşüşün süreceğinin öngörüldüğüne işaret etmekle birlikte finansman açısından projelerin sürdürülebilirliğine ilişkin endişe yaratmaktadır. Öte yandan, 2.000 MW kurulu güce sahip yeni rüzgar santrali başvurularının Nisan 2020’ye ertelendiği açıklanmıştır.
- Elektrik sektörünün liberalleştirilmesi hedefi çerçevesinde kamunun üretim ve ticaret şirketleri EÜAŞ ve TETAŞ’ın pazar payları yıllara göre gerileyerek 2016 yılsonunda sırasıyla %17 ve %38’e kadar inmiştir. 2018 yılında TETAŞ’ın

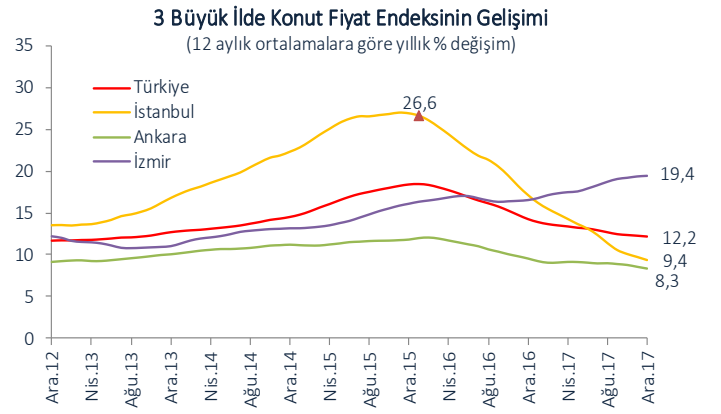
satın alma garantisi kapsamında çıkacak 4.632 MW’lık kapasiteye sahip santrallerin EÜAŞ’a devredilmesinin ardından özelleştirme kapsamına alınacağı düşünülmektedir. Şubat 2017’de Çayırhan linyit sahasının özelleştirilmesi için gerçekleştirilen ihalede 800 MW kapasiteli bir termik santral kurulması ve üretilecek elektriğin 6,04 USD/kWh fiyat üzerinden satılması kararlaştırılmıştır. Söz konusu fiyatın piyasa fiyatlarının üzerinde olması özelleştirme ihalelerine ilginin canlı kalacağına işaret etmekte ve elektrik fiyatlarını yukarı yönlü baskılayacak bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

- Ocak 2018’de yayımlanan ve serbest elektrik tüketicisi olmasına rağmen ikili anlaşmalarla bu hakkını kullanmayan tüketicilere yönelik son kaynak tedarik tarifesine göre, belirli bir limitin üzerinde elektrik tüketimi yapan firmaların tarifesinin piyasa fiyatına YEKDEM maliyeti ve makul bir kâr marjı ilave edilerek hesaplanması kararlaştırılmıştır. Nisan 2018 itibarıyla geçerli olacak düzenlemenin doğru bir fiyatlandırma mekanizması ve serbest bir elektrik piyasası açısından önem taşıdığı değerlendirilmektedir.
- Elektrik fiyatlarına Ocak 2018 itibarıyla yapılan zam döviz kurundaki ve petrol fiyatlarındaki yükselişe girdi maliyetleri artan sektör oyuncularını tarafından olumlu karşılanmıştır. Nisan 2018’de faaliyete geçireceği açıklanan organize gaz piyasası, sektörde şeffaflık ve öngörülebilirliğin gelişimi ve sektöre yatırımların sürmesi açısından piyasanın odağında yer alacaktır. 2018 yılında ayrıca, enerji sektöründe önde gelen firmaların halka arzları yakından izlenecektir.

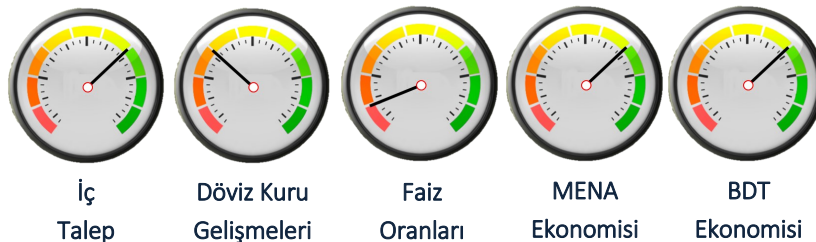
- İnşaat sektörü son yıllarda kaydettiği hızlı büyüme ile öne çıkmaktadır. 2017'nin ilk 9 ayında inşaat sektöründeki yıllık reel büyüme oranı %10,2 ile %7,4 olan GSYH büyümesini aşmıştır. Bu gelişimde, kamunun sektöre sağladığı destekler başta olmak üzere, gayrimenkul geliştirici firmaların yıl boyu devam eden satış kampanyaları ve düşük baz etkili olmuştur.
- 2016 yılının son çeyreğinden itibaren sektöre yönelik çeşitli teşvikler sağlanmıştır. Eylül 2016 itibarıyla konut kredilerinde peşinat oranının %25'ten %20'ye indirilmesi 2017 yılı boyunca kredili konut satışlarını teşvik etmiştir. Ocak 2017'de yürürlüğe giren bir kanunla belirli koşulları sağlamak kaydıyla Türkiye'de konut satın alan yabancılara vatandaşlık hakkı tanınmıştır. Ayrıca, yabancılara ve yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarına yönelik konut satışlarına KDV istisnası getirilmiştir. Şubat 2017'de yapılan düzenlemeyle 150 m²'den büyük konutlar ile 1 Ocak 2017'den sonra ruhsatı alınan konut inşaatı projeleri ve kamu tarafından ihalesi bu tarihten sonra yapılan konut inşaatı projelerinde metrekare vergi değeri 1.000 TL ile 2.000 TL arasında olan konutların tesliminde uygulanacak KDV oranı %8'e indirilmiştir. İlk etapta Mart sonuna kadar geçerli olması planlanan düzenleme, daha sonra Eylül 2017 sonuna kadar uzatılmıştır. Bunun yanı sıra, 2017 yılında konut satışlarında damga vergisi sıfırlanmış, gayrimenkul satışlarında %4 olan tapu harcı konut ve iş yerleri için geçici olarak %3'e indirilmiştir.
- Gerek kamu desteklerinin Eylül sonu itibarıyla sona ermesi, gerekse yurt içinde gerileyen yatırım ve tüketim iştahı paralelinde son çeyrekte sektörün faaliyeti bir miktar hız kesmiş, üçüncü çeyrekte hızlanan konut satışları son çeyrekte yıllık bazda gerilemiştir. Bu gelişimde, finansman maliyetlerindeki artış doğrultusunda özellikle ipotekli satışlarda kaydedilen yıllık %25'lik daralma etkili olmuştur. Bununla birlikte, yıl geneline bakıldığında inşaat sektörünün 2017 yılının tamamında GSYH'den daha hızlı büyüdüğü tahmin edilmektedir.
- Söz konusu hızlı büyüme, arz fazlası ve konut piyasasında köpük tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Bölgesel bazda farklılık göstermekle birlikte konut başta olmak üzere gayrimenkul piyasasında arz fazlasından söz etmek mümkündür.
- Türkiye genelinde konut fiyatlarının yıllık artış hızı 2015 sonundan bu yana gerilemektedir. Söz konusu yavaşlama 2017'de daha da belirgin hale gelmiş, Kasım 2017 itibarıyla Türkiye genelinde konut fiyatlarındaki yıllık artış (%11,3), enflasyon oranının (%12,98) altında kalmıştır.
- Buna karşılık, yabancılara satışların yoğun olarak gerçekleştiği Yalova, Bursa, Trabzon ve Antalya gibi illerde görece güçlü talebin etkisiyle konut fiyat artışlarının sürdüğü gözlenmiştir.
- Önümüzdeki dönemde konut piyasasında orta gelir grubuna yönelik projelere daha fazla ağırlık verilmesi ve üretim fazlası sorununu çözmek amacıyla yeni projelerde

Kaynak: TCMB, TÜİK

2018'de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

bölge bazlı analizlerin değerlendirmeye alınması beklenmektedir.

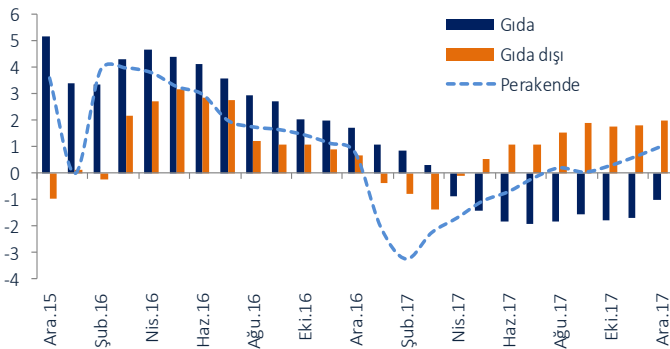
- Konutun yanı sıra ticari gayrimenkul tarafında da arz-talep dengesi arz lehine bozulmuştur. Söz konusu dengesizliğe hızlı üretim artışının yanı sıra döviz kuruna endekslenmesi sebebiyle son yıllarda kiralama maliyetlerindeki yükseliş de katkıda bulunmuştur.
- Ofis piyasasında üretim fazlası ve artan boşluk oranları paralelinde 2017'de fiyatlar aşağı yönlü bir seyir izlemiştir. Perakende pazarında da yüksek kira düzeyi kaynaklı sorunlar yer yer devam etmiştir. İkili anlaşmalar veya piyasa koşulları yoluyla fiyat düzeltmelerinin yaşandığı kesimlerde talep koşullarında görece bir iyileşme gözlenmiştir. Lojistik piyasasında ise ertelenen talebin gerçekleşmesi ve ekonomik aktivitedeki güçlü seyir paralelinde kiralama işlemleri artmıştır.
- Perakende pazarında önemli bir paya sahip olan AVM pazarında, önümüzdeki dönemde büyük şehirlerdeki yeni projelerin yanı sıra pazar potansiyeli görece yüksek olan Anadolu kentlerine yönelik yatırımların süreceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, özellikle büyük şehirlerde pazarın doygunluğa ulaşması, dolayısıyla artan rekabet ve daralan kâr marjı sebebiyle yatırımların geçmiş yıllara oranla daha düşük bir hızda ilerleyeceği tahmin edilmektedir.
- 2016'da artan jeopolitik riskler doğrultusunda gerileyen otel ve turistik tesis yatırımları 2017 yılında ülkemize gelen yabancı ziyaretçi sayısındaki toparlanma paralelinde hareketlenmiştir. Yatırımlardaki olumlu seyrin genel olarak 2018'de de sürmesi beklenmekle birlikte, jeopolitik riskler varlığını korumaktadır.
- İnşaat sektörünün son yıllarda kaydettiği hızlı büyümede önemli bir paya sahip olan alt yapı projeleri devam etmektedir. Büyük yatırım ölçekleri nedeniyle "mega projeler" olarak anılan ve İstanbul'da öne çıkan projelerden bazıları 3. Havalimanı, Kanal İstanbul ve İstanbul Finans Merkezi'dir. Kamunun daha çok Yap-İşlet-Devret (YİD) modelini uygulayarak gerçekleştirdiği bu projelerin sektörün faaliyetlerine olumlu yansımaya devam edeceği düşünülmektedir. Ancak, 2018'de artan finansman maliyetleri çerçevesinde yeni yatırım planlarının ötelenmesi ve/veya piyasa koşullarına bağlı olarak projelerin yavaş ilerlemesi söz konusu olabilecektir.
- Sektörün itici gücü olarak kentsel dönüşüm programı ön plana çıkmaktadır. Bu alandaki gelişmeler ve projelerin hayata geçirilme hızı, sektörün performansını önemli ölçüde etkileyecektir.
- Yurt dışı müteahhitlik hizmetleri kapsamında Türk müteahhitlerin 2017'de üstlendikleri projelerin toplam tutarı önceki yıla göre 1,6 milyar USD artarak 14,7 milyar

USD seviyesinde gerçekleşmiştir. Rusya ile düzelen ilişkiler sektördeki iş hacmini artırmıştır. Ayrıca, enerji fiyatlarında kaydedilen toparlanma, enerji ihracatçısı pazarlardaki inşaat faaliyetine ve dolayısıyla Türk müteahhitlerin iş hacmine olumlu yansımıştır. Diğer taraftan, geleneksel pazarlarda tam anlamıyla bir toparlanma söz konusu olmamış, devam eden jeopolitik riskler sektörün faaliyetlerini ve büyüme olanaklarını sınırlamaya devam etmiştir. Alternatif pazar arayışlarında ise Sahra altı Afrika odak noktasını oluşturmaya devam etmektedir.

- TCMB verilerine göre, inşaat sektöründe 2016 sonu itibarıyla kaldıraç oranı (Borç/Aktif) %40, yabancı para açık pozisyon oranı (YP açık pozisyon/Aktif) ise yaklaşık %20 civarındadır. Özel sektörün yurt dışından sağladığı kredilere bakıldığında, Kasım 2017 itibarıyla sektörde faaliyet gösteren firmaların vadesi bir yılın altında kalan dış borçlarının 1,4 milyar dolar civarında olduğu görülmektedir. Söz konusu firma grubunun uzun vadeli dış borçları toplamı ise 2016 yılısonuna göre %21,5 artarak 15,9 milyar dolara yükselmiştir. Bu çerçevede, kurda yaşanan yüksek volatilitte sektör için bir risk unsuru olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan, sektördeki YP cinsi borçların önemli bir kısmı Kamu-Özel İşbirliği projelerinde üstlenici konumda bulunan firmalara aittir. Söz konusu firmaların uzun vadede borçlanması ve kamunun birçok altyapı projesi için döviz endeksli fiyatlar üzerinden alım garantisinin bulunması sayesinde YP cinsi gelire sahip olmaları, özel sektörün taşıdığı finansal riskleri kısmen bertaraf etmektedir.
- 2018'de Türkiye ekonomisinin %4,1 büyümesi, inşaat ve gayrimenkul sektöründe de yurt içi ekonomik aktiviteye paralel bir seyir yaşanması beklenmektedir. Bununla birlikte, artan maliyetlere karşılık olumsuz talep koşulları sebebiyle fiyatların baskı altına kalması, firmaların kâr marjını ve yatırım iştahını olumsuz etkileyebilecektir. Ayrıca, yurt içinde enflasyon, faiz oranları ve döviz kurlarının yüksek düzeyi ile siyasi ve jeopolitik risklerin önümüzdeki dönemde yatırım ve tüketim iştahını sınırlayabileceği düşünülmektedir.
- Öte yandan, 2018'de de devam etmesi beklenen kamu harcamalarının, iç tüketim üzerindeki baskıyı hafifletebileceği düşünülmektedir. Bu kapsamda, kamunun Konut Hesabı Sistemi'ndeki devlet katkısının artırılması, sistem kullanıcılarına düşük faizli konut kredisi imkanı tanınması, birikimlere uygulanan stopaj ile konut alımlarında uygulanan tapu harcında indirim sağlanması yönünde çalışmalarının olduğu açıklanmıştır. Kentsel dönüşümün de Ekim 2017'de İmar Kanunu'nda yapılan ve projelerdeki tikanlıkların kısmen aşılmasını sağlayan değişiklikler paralelinde 2018'de canlı seyredeceği düşünülmektedir.

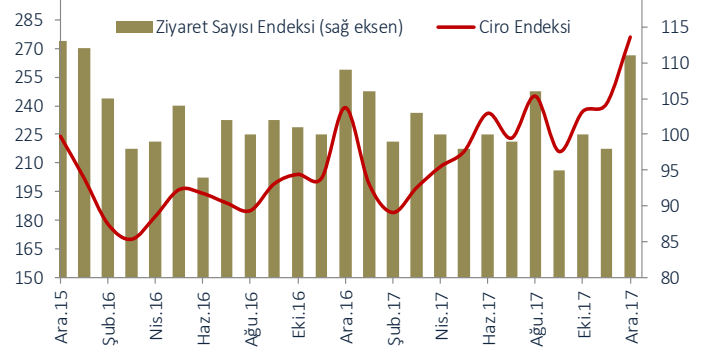
- Genç nüfusun ve harcama eğiliminin yüksek olmasına bağlı olarak Türkiye’de hızla büyüyen sektörlerden biri olan perakende sektörünün faaliyetleri, 2017 yılı genelinde toparlanma eğilimi sergilemiştir. Bu gelişmede, kamunun yurt içinde tüketim harcamalarını destekleyici önlemleri etkili olmuştur.
- Bu kapsamda, Şubat-Eylül 2017 dönemi itibarıyla geçerli olan beyaz eşya ve mobilya satışlarına yönelik ÖTV ve KDV indirimleri tüketim iştahını artırarak perakende satışlar üzerinde canlandırıcı etki yaratmıştır. Kamu teşviklerinin yanı sıra ekonomik aktivitedeki toparlanma ve yıl boyu devam eden indirimler sektörün faaliyetlerine olumlu yansımıştır.
- Perakende satış hacmi göstergeleri 2017’de alt sektörler bazında farklılık göstermiştir. Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış serilere göre, 2017 yılında gıda dışı segmentte satışlar bir önceki yıla göre artarken, gıda grubu satışlarında yıllık bazda düşüş kaydedilmiştir. Sektör geneline bakıldığında ise, perakende satış hacminin yıl boyunca kademeli olarak toparlandığı görülmektedir.
- Sektörün cirolarındaki görece toparlanmaya karşılık, kümülatif bazda satış hacmindeki yıllık artışlar görece zayıf bir seyir izlemiştir. Benzer şekilde, AVM cirolarındaki artışların da yıl genelinde oldukça dalgalı seyreden ziyaretçi sayısı görünümünü ile desteklenmediği dikkat çekmektedir.
- Perakende sektörünün büyümesinde önemli bir rolü olan AVM’lerin toplam cirosunun 2017 yılsonu itibarıyla 110 milyar TL düzeyinde gerçekleştiği tahmin edilmektedir. AVM cirolarının 2018’de 125 milyar TL düzeyine yükselmesi beklenmektedir.
- Eylül 2017 itibarıyla yurt genelinde 390 AVM bulunurken, bu AVM’lerin 128 tanesi İstanbul’da yer almaktadır. İstanbul’u sırasıyla Ankara (33), İzmir (25), Bursa (19) ve Antalya (18) izlemektedir. 19 ilde ise henüz AVM bulunmamaktadır. 2017’de Türkiye’de 17 yeni AVM açılırken, halihazırda 15 yeni AVM projesinin bulunduğu ifade edilmektedir.
- Son yıllarda sayıları hızla artan AVM’lerin yoğun rekabet ve maliyet artışları sebebiyle gelir elde etmekte zorlanması paralelinde önümüzdeki dönemde yatırımların yavaşlayacağı öngörülmektedir. Özellikle gelir düzeyi büyük ve sanayileşmiş kentlere oranla daha düşük olan Anadolu kentlerinde hızlı büyümenin, büyük kentlerde olduğu gibi bölgesel bazda arz fazlası yaratabileceğine dikkat çekilmektedir.
- Perakende sektöründe birincil piyasada(*) iş yapan gayrimenkullerin önemli bir bölümünde kiralar dövizde endekslidir. Yurt genelinde faaliyet gösteren AVM’lerin de yarısından fazlası USD bazlı kiralama yapmaktadır. TL’deki değer kaybının 2017 yılında da devam etmesi, sektörde USD bazlı kontrat yapan mağazaların ödedikleri kiralarda

Perakende Satış Hacim Endeksi
(Takvim Etkisinden Arındırılmış, yıllık % değişim**)

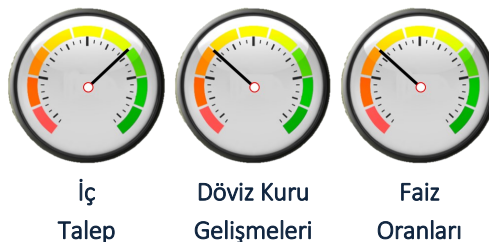

(*) Birincil piyasa, gayrimenkul faaliyetleri bakımından iş hacminin yüksek olduğu bölgelerdir. (**) Yılbaşından ilgili ay sonuna kadar olan zaman dilimine ait yıllık yüzde değişimi göstermektedir.
Kaynak: Alishveriş Merkezi Yatırımcıları Derneği (AYD), TÜİK

AVM Ciro ve Ziyaret Sayısı Endeksleri
(2010=100)

2018’de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

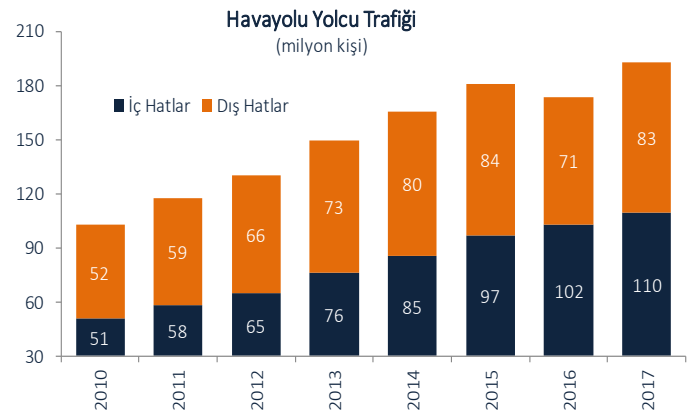
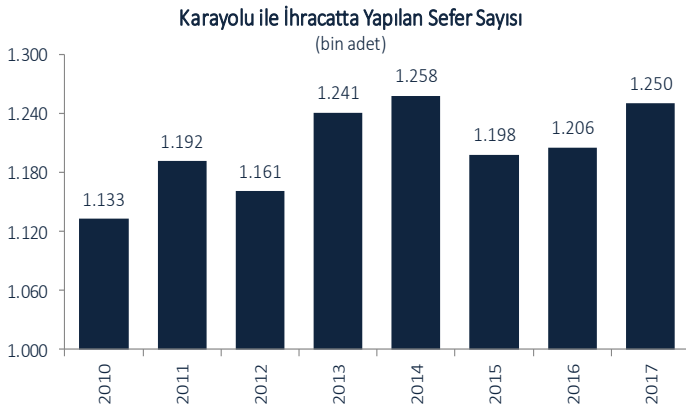

yükselişin sürmesine neden olmuştur. Ödeme sorunlarının aşılması amacıyla kira hesaplamalarında döviz kuru yerine Türk Lirası'nın kullanılması ve kira indirimi gibi kolaylıkların sağlanması yoluna gidilmiştir.

- Söz konusu indirimlerin yanı sıra talep koşullarındaki görece iyileşme paralelinde perakende sektöründe gelirlerin artmasına karşın, etkisini sürdüren maliyet baskısı birçok mağazayı kira ödemeleri konusunda zor durumda bırakmıştır. Bu sebeple Nişantaşı, İstiklal ve Bağdat Caddesi gibi alışveriş caddeleri ile AVM'lerde mağaza kapanışları yer yer devam etmiştir.
- Kentsel dönüşüm sürecinde devam eden inşaat faaliyetlerinin etkisiyle yaya trafiğinin azalması da bu süreci desteklemiştir. Yabancı turist sayısındaki toparlanmaya rağmen, süregelen güvenlik endişeleri ile turist profili ve harcama eğilimindeki değişiklik paralelinde tarihi bölgelerde yer alan mağazalar açısından da kayda değer bir iyileşme gözlenmemiştir.
- Artan rekabet, yükselen maliyetler ve dalgalı seyreden tüketim iştahı nedeniyle yurt içinde daralan kâr marjı son dönemde sektörde yurt dışı mağazalaşma trendini gündeme getirmiştir. Bu eğilimin 2018'de de devam etmesi beklenmektedir.
- Gıda perakendeciliğinde ucuzluk marketlerindeki büyüme öne çıkarken, sektörün önümüzdeki dönemde metrekare başına ciroları artırmak için verimlilik artışına odaklanacağı öngörülmektedir.

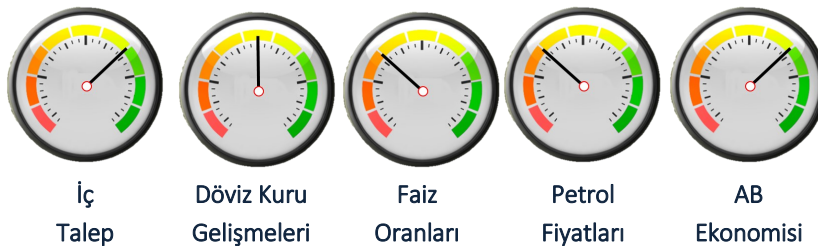
- Sağladığı maliyet avantajı ve sahip olduğu büyüme potansiyeli doğrultusunda perakende sektörünün önümüzdeki dönemde e-ticaret yatırımlarına daha fazla yöneleceği tahmin edilmektedir. Ayrıca, orta vadede harcama eğilimi yüksek olan genç nüfus ve artan mobil cihaz penetrasyonu dikkate alınarak, sektörün mobil teknolojilere daha fazla kaynak ayırması beklenmektedir.
- Rekabet gücünü ve verimliliği artırmak amacıyla dijital teknolojilere yönelik yatırımların da firmaların gündemini daha fazla meşgul edeceği öngörülmektedir.
- Son dönemde finansman koşullarında sıkılaşıma ve artan jeopolitik riskler sektördeki yatırımları kısa vadede olumsuz etkileyebilecek unsurlar arasındadır. Öte yandan, 2018'de de devam etmesi beklenen kamu harcamalarının, yüksek enflasyon ve maliyet artışları sebebiyle baskı altında kalan iç tüketim üzerindeki baskıyı hafifletebileceği düşünülmektedir.
- 2017'nin ikinci yarısında kısmen olumsuz bir görünüm sergileyen tüketici güveni 2018'e iyi bir başlangıç yaparak aylık bazda %11,1 yükselmiştir. Buna paralel olarak, Ocak ayında perakende sektörü güven endeksi de %5,6 artarak önümüzdeki döneme ilişkin olumlu sinyaller vermiştir.
- Sektör yetkililerinin değerlendirmelerine göre, organize perakende sektörünün 2017'de yıllık bazda %10 civarında büyüdüğü tahmin edilmektedir. Sektördeki çift haneli büyümenin 2018'de de sürmesi beklenmektedir.

- Türkiye’de taşımacılık faaliyetleri açısından oldukça gelişmiş olan lojistik sektörü, depolama ve gümrükleme gibi diğer alanlarda büyüme potansiyeli taşımaktadır.
- 2017 yılında Türkiye’de iç talebin canlı seyretmesi karayolu yük taşımacılığındaki aktiviteyi olumlu yönde etkilemiştir. Ayrıca, çevre ülkelerdeki belirsizliklerin hafiflemesine bağlı olarak Türk araçları ile yapılan taşımacılık faaliyetlerinin toparlanma kaydettiği görülmüştür. 2018 yılında karayolu yük taşımacılığında aktivitenin iç pazarda yatay; dış pazarda ise yukarı yönlü seyredeceği düşünülmektedir.
- Türkiye’nin dış ticaretinde denizyolu taşımacılığı önemli rol oynamaktadır. En büyük ihracat pazarımız Avrupa Birliği ekonomisindeki iyileşme dış ticaret kanalı aracılığıyla denizyolu taşımacılığındaki aktiviteyi desteklemektedir. 2018 yılında bölge ekonomisindeki canlanmanın süreceği düşünülmektedir.
- Çin hükümetinin küresel ölçekte izlediği ulaştırma politikaları kapsamında Yunanistan’da artan liman yatırımlarının etkileri Türkiye pazarında da izlenmektedir. Yunanistan’ın izlediği özelleştirme programı çerçevesinde 2016 yılında Çin’e sattığı Pire Limanı Uzak Doğu ülkelerinin Avrupa pazarına açılan kapısı olması bakımından stratejik önem taşımaktadır. 2017 yılında pek çok Uzak Doğu menşeli denizcilik firmasının uzun bir aradan sonra ilk kez Türkiye’den Asya pazarına doğrudan sefer açtıkları görülmüştür. Yeni rotalarla birlikte önemli ölçüde kısalan taşımacılık süreleri, Türk lojistik sektörünün rekabet gücünü artıran bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır.
- 2017 yılında turizm sektöründe gözlenen toparlanma Türk havacılık sektörünü benzer yönde etkilemiştir. Bu dönemde, iç hatlardaki yolcu sayısı yıllık bazda %6,9 oranında artarken, dış hatlardaki yolcu sayısı %17,1’lik yükseliş kaydetmiştir. Böylece, havayolu yolcu trafiği %11,1 artarak 193 milyon kişi olmuştur. Sektördeki bu olumlu görünümün 2018 yılında da sürmesi beklenmektedir.
- İhracatının büyük bir kısmını Avrupa Birliği ve Rusya pazarına yapan Türk yaş meyve ve sebze üreticileri, ihracat pazarlarını çeşitlendirmek amacıyla Uzak Doğu ülkelerine yönelme kararı almıştır. Bu gelişme, havayolu yük taşımacılığındaki aktivitenin canlı seyredeceğine işaret etmektedir.
- Türkiye’de havayolu yük taşımacılığı sektöründe yatırımlar canlı seyretmektedir. Sektörde faaliyet gösteren firmaların uçak siparişleri artış kaydetmektedir. 2018 yılının son çeyreğinde ilk fazı devreye girmesi beklenen Üçüncü Havalimanı sektörün iş hacmini olumlu yönde etkileyecektir.
- Türkiye’de lojistik sektörünün önde gelen gündem maddeleri arasında yer alan demiryollarının serbestleştirilmesine yönelik çalışmalar tamamlanarak 2017 yılında hayata geçirilmiştir. Özel sektörün yoğun talep gösterdiği bu düzenleme ile demiryolu yük taşımacılığının gelişim kaydetmesi beklenmektedir.

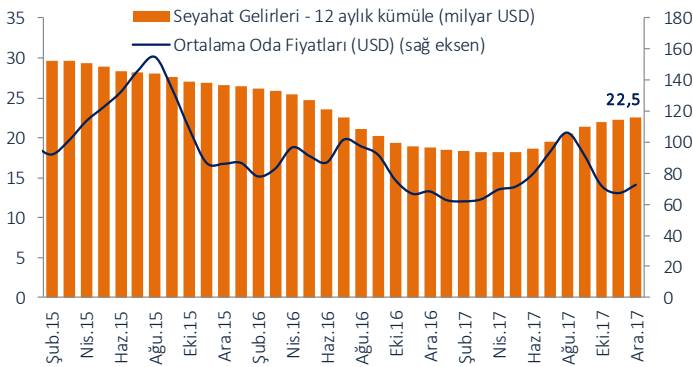
Kaynak: UND,DHMI

2018’de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

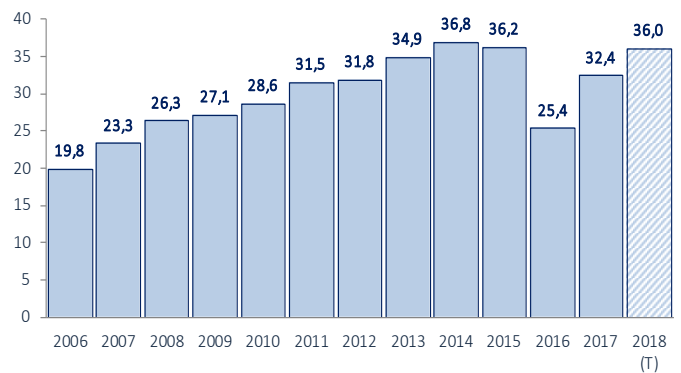
- Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı 2017 yılında %27,8 artışla 32,4 milyon kişiye yükselmiştir. 2017'de Türkiye'ye gelen turistler ülke bazında değerlendirildiğinde, Rusya %14,5 payla ilk sırayı alırken, onu %11,1 payla Almanya ve %7,7 payla İran takip etmiştir.
- 2017'de Türkiye'nin turizm gelirleri %19,9 artarak 22,5 milyar USD'ye ulaşmıştır. Bununla birlikte turizm gelirleri sektörün şimdiye kadarki en parlak yılı olan 2014'teki seviyesinin altında gerçekleşmiştir. 2016'da yurt içinde yaşanan güvenlik endişelerinin ardından özellikle daha fazla harcama yapan Avrupalı turist sayısındaki azalış ve sektörün sıkıntılarını aşmak amacıyla fiyatlara uyguladığı indirimler turizm gelirlerindeki toparlanmanın sınırlı kalmasına neden olmuştur.
- Avrupalı turistlerin İspanya gibi diğer Akdeniz ülkelerine yönelmesiyle birlikte turizm sektörü 2017 yılında Rusya ve Ortadoğu ülkelerinin yanı sıra yerli turizme odaklanmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ise, sektörü canlandırmak için turizm kredilerinin yeniden yapılandırılmasına imkan sağlanması, seyahat acentelerine verilen yakıt desteğinin kapsamının genişletilmesi, sektöre tahsis edilen alanların kullanım hakkı sürelerinin 49 yıla tamamlanması ve kruvaziyerle yabancı turist getiren belirli acentelere yönelik turist başına destek gibi çeşitli teşvik paketleri açıklamıştır. 15 yıl aradan sonra Kasım 2017'de gerçekleştirilen 3. Turizm Şurası'nda sektörün uzun dönemli stratejisine ilişkin kararlar alınmıştır.
- 54 farklı sektörden doğrudan etkilenen turizm sektörü, 2017 yılında döviz kurundaki yükselişe bağlı olarak başta gıda fiyatları olmak üzere artan girdi maliyetleri ve alkollü içeceklerle getirilen vergilerden büyük ölçüde etkilenmiştir. Sektörde otel doluluk oranlarının kriz öncesi seviyeleri yakalamasına rağmen, ortalama oda fiyatları düşük seyrini korumaktadır. Bu durum, otellerin rekabetçiliğini kaybettiğine işaret ederken artan maliyetlerle birlikte sektörün kârlılık göstergelerinde bozulmaya neden olmuştur.
- Öte yandan, turizm sektörüne yatırımlar ve yabancı yatırımcı ilgisi 2017 yılında canlı seyrini korumuştur. Sektöre verilen krediler 2017 yılsonu itibarıyla yıllık bazda %14,2 artış kaydederken, kredilerde takibe düşen alacak oranı 2017'de bir miktar yükselse de %2,7 seviyesiyle reel sektör ortalamasının altında seyretmiştir.
- Turizm sektörüne verilen teşviklerin etkisi ve jeopolitik endişelerin azalmasıyla birlikte 2018 yılı başında tur şirketlerinin erken rezervasyonlarında geçen yıla göre hızlı artışlar olduğu ifade edilmektedir. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tahminlerine göre, sektörün 2018 yılında 4,8 milyonu Rusya'dan olmak üzere 34 milyon yabancı ziyaretçi sayısına ulaşacağı öngörülmektedir. Bakanlık ise 2018'de 36 milyon turist ve 34 milyar USD turizm geliri hedeflemektedir.

Seyahat Gelirleri ve Ortalama Oda Fiyatları

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, TCMB, TÜROB

Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçi Sayısı

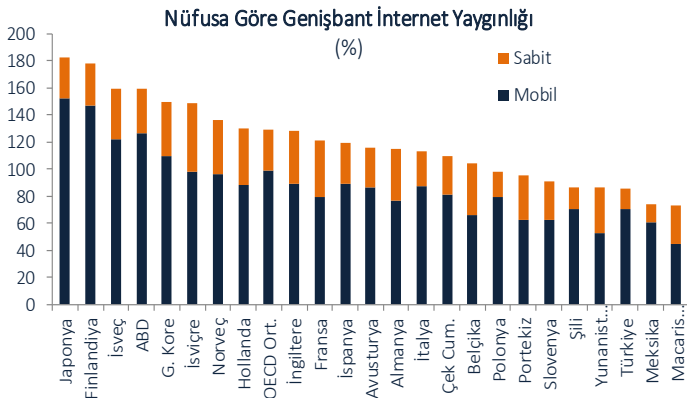

2018'de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

İç
TalepDöviz Kuru
GelişmeleriFaiz
OranlarıAB
EkonomisiMENA
EkonomisiBDT
Ekonomisi

- Telekomünikasyon sektörü büyüme eğilimine devam etmektedir. Sektörün 2017 yılının ilk 9 aylık döneminde toplam net satış gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre %11,4 artış kaydetmiştir.
- Sektörde sabit hat kullanımı gerilerken, mobil hat kullanımı artmaya devam etmektedir. Mobil hat penetrasyon oranı Eylül 2017'de %97,6'ya ulaşmış, sabit hatta söz konusu oran %13,8'e gerilemiştir.
- 2016 yılında mobil hat gelirlerinin %44,3'ünü konuşma, %43,2'sini internet ve %7,1'ini SMS ve MMS gelirleri oluşturmuştur. Konuşma gelirlerinin toplam gelirler içindeki payı azalırken, internet gelirlerinin payı hızla yükselmektedir.
- Sektör, ön ödemeli abonelerin faturalıya geçişi öncülüğünde büyümesini sürdürmektedir. Nitekim, faturalı hat kullanıcılarında kişi başı elde edilen gelir, ön ödemeli kullanıcıların yaklaşık iki katı düzeyindedir. Son bir yıl içerisinde faturalı abonelerin oranının %50,8'den %53'e çıktığı görülmektedir. Öte yandan, Türkiye'de ön ödemeli kullanıcı oranı %47 ile hâlen Avrupa ortalamasının (%34) üzerinde bulunmaktadır.
- Mobil abone başına aylık ortalama görüşme süresinde 458 dakika ile Avrupa ortalamasının (233 dakika) oldukça üstünde yer alan Türkiye, abone başına gelirden ise Avrupa ülkelerine kıyasla en alt sırada yer almaktadır.

- Eylül 2017 itibarıyla 56,5 milyonu mobil ve 11,4 milyonu sabit abone olan toplam geniş bant abone sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre %14,9 artış kaydetmiştir.
- Sektörde 2015 yılında yapılan 4.5G yatırımlarının etkisiyle azalan kârlılık 2017 yılında yeniden toparlanma eğilimine girmiştir. Eylül sonu itibarıyla Türkiye'de aktif 4.5G abone sayısı (cihazı ve sim kartı 4.5G hizmetine uygun olan) 28 milyon kişiye ulaşmıştır. Aynı dönemde 4.5G'ye uyumlu olan cihaz sayısının 35,1 milyon adet olduğu göz önünde bulundurulduğunda, 4.5G kullanım oranının önümüzdeki dönemde de artmaya devam ederek sektörün kârlılığını olumlu etkileyeceği düşünülmektedir.
- 2018 başında GSM, ev telefonu ve internet üzerinden alınan özel iletişim vergisi %7,5 olarak eşitlenmiştir. Böylece, GSM ve ev telefonundan alınan vergi oranı azalırken, internet üzerinden alınan vergi oranı yükselmiştir.
- 2018'de sektörün büyümesinin internet kullanımındaki artışa bağlı olarak devam etmesi beklenmektedir. Türkiye'de nüfusa göre sabit genişbant penetrasyon oranı %14,4 iken, OECD toplamında bu oran %30,1'dir. Mobilde penetrasyon oranı da Türkiye'de %70,8, OECD toplamında %99,3'tür. Türkiye'de penetrasyon oranlarının görece düşük olması sektörün büyümek için yeterli alanı olduğuna işaret etmektedir.

Kaynak: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu

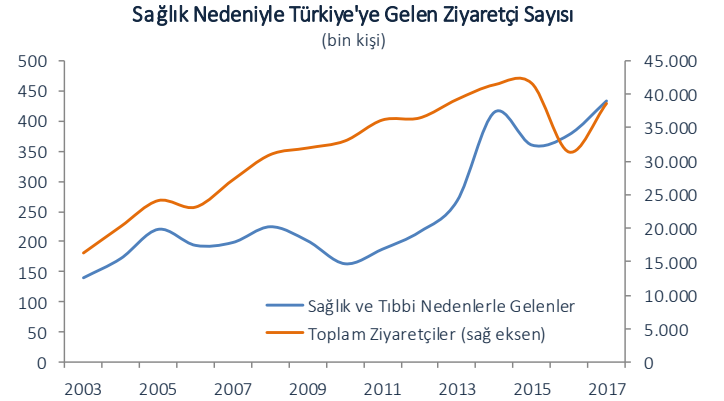
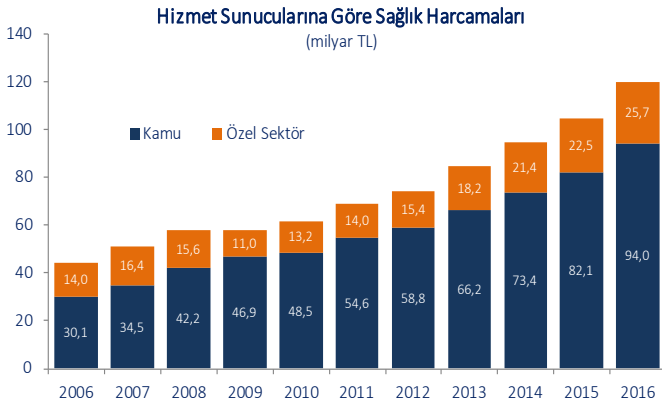
2018'de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

- 2016 sonu itibarıyla Türkiye’de faaliyet gösteren 1.510 yataklı sağlık kurumunun 565’i (%37’si) özel sektöre aittir. Türkiye genelinde hizmet veren özel hastanelerin %29’u İstanbul’da yer almaktadır. 13 ilimizde özel hastane bulunmamaktadır.
- 2016’da toplam sağlık harcaması önceki yıla göre %14,4 artarak 119,7 milyar TL olmuştur. Bu dönemde özel hastanelerden alınan hizmetler karşılığında yapılan harcamalar %15,5 artarak 11 milyar TL’ye çıkmıştır.
- 2017’de Adana, Isparta, Mersin ve Yozgat’ta olmak üzere 4 yeni şehir hastanesi açılırken, 2018’de Ankara, Eskişehir, Elazığ, Kayseri ve Manisa’da toplam 5 hastanenin daha hizmete girmesi planlanmaktadır. Şehir hastanelerinin pazar payını artırması ile özel sektörün kâr marjının bir miktar baskı altında kalması beklenmektedir.
- Özel hastaneleri içine alan “insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri” sektörünün dış borcu Kasım 2017 itibarıyla 3,2 milyar USD düzeyindedir. 2016 yılsonuna göre sektörün uzun vadeli dış borcu %50 artarken, kısa vadeli dış borcu da 7 katına çıkmıştır. Döviz kurlarındaki hızlı yükselişler sektörün borçlanma maliyetlerini artırmaktadır.
- Bunun yanı sıra, tıbbi malzeme ve cihazlarda yüksek oranda ithalata bağımlı olunması sebebiyle döviz kuru artışları girdi maliyetlerini de yukarı çekmektedir. Sektörde yaşanan maliyet artışları büyük ölçüde fiyatlara yansıtılmaktadır. Bu durum, gelirleri korumak adına olumlu görünmekle birlikte, özel hastanelere başvuran kişi sayısını azaltarak orta vadede toplam gelirlere olumsuz yansıyabilecektir.
- SGK anlaşmalı özel sağlık kuruluşlarının gelirlerinin önemli bir

kısmını oluşturan kamu ödemelerine baz teşkil eden ve Sağlık Uygulama Tebliği kapsamında belirlenen fiyatlar artan maliyetler karşısında reel olarak gerilemektedir. Bu durum, kamu ödenekleri kaynaklı gelirlerin azalmasına ve kimi hastanelerin kapanmasına yol açmaktadır.

- 2017’de turizm sektöründe gözlenen toparlanma paralelinde sağlık ve tedavi amacıyla ülkemize gelen kişi sayısı artmıştır. TÜİK verilerine göre, 2017’de sağlık ve tıbbi nedenlerle Türkiye’ye gelen ziyaretçi sayısı yıllık bazda %14,8 artışla 433 bin kişi olmuştur. Söz konusu ziyaretçilerin %75’ini yabancılar, geri kalanını ise yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşları oluşturmuştur. Ziyaretçilerin büyük bölümü Orta Doğu ve Türki Cumhuriyetlerden gelmiştir.
- Turizm gelirlerinin harcama türlerine göre dağılımına bakıldığında 2017’de sağlık harcamalarının yıllık bazda %15,6 artışla 827 milyon USD’ye ulaştığı gözlenmiştir. 2018’de yabancılara verilecek sağlık hizmetlerine KDV istisnası getirilmesi yönünde planlanan düzenlemenin sağlık turizmi talebine olumlu yansımaları beklenmektedir. Ayrıca yatırımlar ve tanıtım çalışmaları paralelinde sağlık turizminin büyümeye devam etmesi beklenmektedir.
- Toplumda yaşlı nüfusun önemli bir paya sahip olduğu Avrupa ülkeleri, Türkiye’nin görece ucuz ve kaliteli hizmetiyle öne çıkan sağlık turizmi için önemli bir potansiyel yaratmaktadır. Dolayısıyla, önümüzdeki dönemde Avrupalı ziyaretçilerin sıklıkla tercih ettiği Muğla, İzmir ve Aydın gibi illerde yaşlı bakımevi ve sağlık merkezi yatırımlarının artacağı öngörülmektedir.

Kaynak: TÜİK

2018’de Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

GENEL DEĞERLENDİRME

2017 yılı başında artan belirsizlikler nedeniyle iç talebe yönelik kırılmalıkların arttığı bir ortamda politika yapıcılar tarafından alınan kararlar izleyen dönemde Türkiye ekonomisinin güçlü bir performans sergilemesinde etkili olmuştur. KGF aracılığıyla reel kesimin finansmana erişiminin kolaylaştırılması, geçici vergi indirimleri ve istihdama yönelik verilen teşvikler çerçevesinde iktisadi faaliyete yönelik aşağı yönlü riskler bertaraf edilerek iç talep canlandırılmış ve Türkiye ekonomisi potansiyelinin üzerinde büyümüştür. Ekonomiye verilen desteklerin kademeli olarak azaltılması perspektifinde 2018 yılında Türkiye’de ekonomik büyümenin daha ılımlı bir görünüm sergilemesi beklenmektedir.

En büyük ihracat pazarımız olan Avrupa Birliği ekonomisindeki iyileşme yurt içinde iktisadi faaliyeti olumlu yönde etkilemiştir. Bölgede uygulanan gevşek para politikaları talebi desteklerken, bölgenin geleceğini tehdit eden korumacı söylemlerin gündemden düştüğü gözlenmiştir. Bununla birlikte, AB’den ayrılma kararı alan İngiltere’de büyüme yavaşlarken pound diğer para birimleri karşısında önemli ölçüde değer kaybetmiştir. Bu gelişmeler, Türkiye’nin İngiltere’ye yönelik ihracatı üzerinde baskı kursa da, 2018 yılında Avrupa Birliği’ndeki olumlu talep koşullarının genel olarak sürmesi beklenmektedir.

Diğer önemli ihraç pazarlarından olan Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) ülkelerindeki gelişmeler Türkiye’nin ihracatı üzerinde baskı yaratmaya devam etmiştir. Ülke bazında değerlendirildiğinde, güvenlik yönlü risklerin hafiflediği Irak pazarına yönelik ihracatın %18,6 oranında arttığı, Suriye’ye yönelik satışların ise baskı altında kaldığı gözlenmiştir. Suudi Arabistan ekonomisindeki yavaşlama nedeniyle ihracatımız gerilerken, Birleşik Arap Emirlikleri’ne yönelik dış satışlar altın ticareti önderliğinde hızlı artmıştır. Önümüzdeki dönemde MENA ülkelerinde siyasi tansiyonun artması durumunda, bu bölgeye ihracat gerçekleştiren sektörlerin ticaret hacminde aşağı yönlü risklerin gündeme gelebileceği düşünülmektedir. Ayrıca, bazı ülkelerde artan korumacı politikaların ticari ilişkileri

olumsuz yönde etkileyebileceği değerlendirilmektedir.

2017 yılında Rusya’dan gelen ziyaretçi sayısının önemli ölçüde artış kaydetmesi turizm sektöründe toparlanmaya olanak sağlamıştır. Güvenlik yönlü endişelerin hafiflemesine bağlı olarak 2018 yılında Avrupa çıkışlı turist sayısının da artış kaydetmesi ve böylece turizm sektörünün kayıplarını önemli ölçüde telafi etmesi beklenmektedir. Ayrıca, turizm sektörüyle yakın ilişkide olan seyahat acenteleri, kara ve havayolu taşımacılığı, toptan ve perakende ticaret, gıda ve içecekler gibi sektörlerde de aktivitenin ivme kazanacağı düşünülmektedir.

Jeopolitik risklerin yanı sıra döviz kurlarında yaşanan dalgalanmalar da sektörlerin kırılmalıklığını artıran diğer bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere yönelik risk algısındaki dalgalanmaların sonucunda TL’nin değer kaybetmesi ve dolar/TL kurundaki oynaklığın artması döviz açık pozisyonu bulunan ve YP kredilerin yüksek olduğu birçok sektörde mali bünyenin zayıflamasına ve artan finansman giderleri nedeniyle kâr marjlarının gerilemesine neden olmaktadır. TL’deki değer kaybı hammaddede ithal girdi kullanımının yaygın olduğu sektörler için de risk oluşturmaktadır. Bu durumdan olumsuz etkilenebilecek sektörler arasında enerji üretimi, plastik ve kauçuk, kimya ve ana metal sektörleri öne çıkmaktadır.

Ihracatın toplam satışlardaki payının yüksek olduğu sektörlerde ise TL’deki değer kaybının sektörün rekabetçiliğine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, euro’nun dolar karşısındaki seyrini koruması girdi fiyatlarının çoğunlukla dolar; ihraç ürünlerin ise euro ile fiyatlandığı sektörlerin kârlılığına olumlu yönde katkı sağlayacaktır.

OPEC ve diğer ülkelerin petrol üretimini kısma yönünde aldıkları karar nedeniyle 2017 yılında küresel piyasalarda enerji fiyatları yükseliş kaydetmiştir. Alınan bu karar doğrultusunda 2017’de petrol fiyatları son üç yılın en yüksek seviyesine yaklaşmıştır. Petrol fiyatlarındaki artışın 2018 yılında ivme kaybederek sürmesi beklenmektedir. Bu durum, sektörlerin üretim

GENEL DEĞERLENDİRME

ve taşıma maliyetlerinin yükselmesine neden olacak bir risk unsuru olarak değerlendirilmektedir. 2017’de petrol fiyatlarında gözlenen yükselme eğilimi diğer emtia fiyatlarında da gözlenmiştir. Metal cevheri madenciliği gibi emtia üreticisi sektörler bu gelişmeden olumlu yönde etkilenirken, emtiayı girdi olarak kullanan sektörlerde kâr marjları olumsuz etkilenmiştir. Öte yandan, üretimini hurda metalden gerçekleştiren Türk çelik sektörü küresel piyasalarda yükseliş eğiliminde olan demir cevheri fiyatlarındaki gelişmelerden olumlu yönde etkilenmiş ve dış pazarlardaki payını artırmıştır. 2018’de ithal ara mal fiyatlarının genel olarak ılımlı yükseliş eğilimini koruyacağı öngörüsüyle, birçok

sektörde üretim maliyetlerinin bir miktar artacağı tahmin edilmektedir.

Özet olarak; yurt içinde tüketim ve yatırım harcamalarındaki ılımlı seyir, AB kaynaklı talep koşullarındaki iyileşme ve turizm sektöründeki canlanma 2018 yılına dair olumlu bir görünüme işaret ederken; jeopolitik gelişmeler ve finansal piyasalarda gözlenebilecek oynaklıklar Türkiye ekonomisi açısından dikkat çeken riskler olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede, 2018 yılında reel sektörün genel olarak ihtiyatlı tavrını koruyacağı öngörülmektedir.

Bu rapor Bankamız uzmanları tarafından güvenilir olduğuna inanılan kamuya açık kaynaklardan elde edilen bilgiler kullanılmak suretiyle, sadece bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır ve hiçbir şekilde finansal enstrümanların alım veya satımı konusunda tavsiye veya finansal danışmanlık hizmeti sağlanması olarak yorumlanmamalıdır. Bu raporda yer verilen görüş ve değerlendirmeler, hiçbir şekilde Türkiye İş Bankası A.Ş.'nin kurumsal yaklaşımını yansıtmamakta olup, raporu kaleme alan uzmanların kişisel görüş ve değerlendirmeleridir. Türkiye İş Bankası A.Ş. bu raporda yer alan bilgi, görüş ve değerlendirmelerin doğru, değişmez ve eksiksiz olması konusunda herhangi bir şekilde garanti vermemektedir. Türkiye İş Bankası A.Ş. bu raporda yer alan bilgilerde herhangi bir bildirimde bulunmaksızın değişiklik yapma hakkına sahiptir. Bu rapor ve içindeki bilgilerin kullanılması nedeniyle doğrudan veya dolaylı olarak oluşacak zararlardan Türkiye İş Bankası A.Ş. hiçbir şekilde sorumluluk kabul etmemektedir.

İşbu rapor üzerinde Bankamızın telif hakkı olup, Bankamızın yazılı izni alınmaksızın herhangi bir kişi tarafından, herhangi bir amaçla, kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz veya yayımlanamaz. Tüm haklarımız saklıdır.